

Mogućnosti turističkog vrednovanja močvarnih područja nizinske Hrvatske

Simić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:260580>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

ANA SIMIĆ

**Mogućnosti turističkog vrednovanja močvarnih područja nizinske
Hrvatske**

**Possibilities of tourist evaluation of wetlands in the Croatian
lowlands**

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Održivi razvoj turizma

**Mogućnosti turističkog vrednovanja močvarnih područja nizinske
Hrvatske**

**Possibilities of tourist evaluation of wetlands in the Croatian
lowlands**

Diplomski rad

Kolegij: **Vrednovanje prirodnih resursa u
turizmu** Student: **Ana Simić**

Mentor: doc. dr. sc. **Hrvoje Grofelnik** Matični broj: **3663/17**

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATJIA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

ANA SIMIĆ
(ime i prezime studenta)

DS 3663
(matični broj studenta)

MOGUĆNOSTI TURISTIČKOG VREDNOVANJA MOČVARNIH
PODRUČJA NIZINSKE HRVATSKE
(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 8. RUJNA 2023.

Ana Simić
Potpis studenta

Sažetak

U ovom diplomskom radu opisuje se međusobni odnos turizma i zaštite okoliša specifičnih močvarnih područja u statusu parkova prirode u Nizinskoj Hrvatskoj. Kao studije slučaja u istraživanju su uzeti Park prirode Lonjsko polje i Kopački rit te su razmatrane mogućnosti unapređenja turističke valorizacije unutar parkova, a da se pri tome ne utječe negativno na prirodnu baštinu kao turističku atrakcijsku osnovu. Uz navedeno u radu se s posebnom pažnjom prišlo analizi utjecaja uloge lokalne zajednice kao interesnog dionika u turističkom vrednovanju prostora u zaštićenim prostorima. Rad donosi pregled prirodne i kulturno-povijesne turističke atrakcijske osnove parkova prirode s osvrtom na potencijale i mogućnosti turističkog vrednovanja istih sukladno načelima održivog razvoja.

Ključne riječi: održivi razvoj, zaštićena područja, park prirode, Lonjsko polje, Kopački rit, turistička valorizacija prirodne baštine

Abstract

This thesis describes the mutual relationship between tourism and environmental protection of specific wetlands in the status of nature parks in Lowland Croatia. The Nature Park Lonjsko polje and Kopački rit were taken as case studies in the research, and the possibilities of improving tourism valorization within the parks were considered, without negatively affecting the natural heritage as a tourist attraction base. In addition to the above, the thesis paid special attention to the analysis of the influence of the role of the local community as an interested stakeholder in the tourism evaluation of the protected areas. The thesis provides an overview of the natural and cultural-historical tourist attraction basis of nature parks with a focus on the potential and possibilities of their tourist evaluation in accordance with the principles of sustainable development.

Keywords: sustainable development, protected areas, nature park, Lonjsko polje, Kopački rit, tourism valorization of natural heritage

Sadržaj

Uvod.....	1
Metodologija i izvori.....	2
1. Obilježja močvarnih staništa.....	3
1.1. Obilježja močvara i geografska rasprostranjenost.....	3
1.2. Ramsarska konvencija.....	5
1.3. Hrvatska močvarna staništa.....	6
1.3.1. Park prirode Lonjsko polje.....	7
1.3.2. Park prirode Kopački rit.....	9
1.3.3. Ornitološki rezervat Crna Mlaka.....	10
1.3.4. Delta rijeke Neretve.....	10
1.3.5. Park prirode Vransko jezero.....	11
2. Obilježja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit.....	12
2.1. Parkovi prirode Hrvatske.....	12
2.2. Obilježja Parka prirode Lonjsko polje.....	13
2.2.1. Smještaj i položaj Parka prirode Lonjsko polje.....	14
2.2.2. Stanovništvo.....	15
2.2.3. Ekološka obilježja Parka prirode Lonjsko polje.....	16
2.2.4. Kulturna obilježja Parka prirode Lonjsko polje.....	17
2.3. Obilježja Parka prirode Kopački rit.....	23
2.3.1. Smještaj i položaj Parka prirode Kopački rit.....	23
2.3.2. Stanovništvo.....	25
2.3.3. Ekološka obilježja Parka prirode Kopački rit.....	26
2.3.4. Kulturna obilježja Parka prirode Kopački rit.....	27
3. Razvijenost turizma u Parkovima prirode Kopački rit i Lonjsko polje.....	30
3.1. Turizam Parka prirode Lonjsko polje.....	30
3.1.1. Prometna povezanost.....	31
3.1.2. Smještaj i gastronomija.....	31
3.1.3. Turističke atrakcije i aktivnosti u Parku prirode Lonjsko polje.....	33
3.1.3.1. Turističke atrakcije Parka prirode Lonjsko polje.....	33

3.1.3.2. Turističke aktivnosti Parka prirode Lonjsko polje	38
3.2. Turizam Parka prirode Kopački rit.....	40
3.2.1. Prometna povezanost.....	40
3.2.2. Smještaj i gastronomija	41
3.2.3. Turističke atrakcije i aktivnosti u Parku prirode Kopački rit	44
3.2.3.1. Turističke atrakcije Parka prirode Kopački rit	44
3.2.3.2. Turističke aktivnosti Parka prirode Kopački rit	46
4. Istraživanje upravljanja, daljnje zaštite i očuvanja baštine u kontekstu turističkog vrednovanja zaštićenih područja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit.....	49
5. Zaključak.....	63
6. Popis literature.....	65
Popis ilustracija	68

Uvod

Močvarna područja predstavljaju jedne od najbogatijih područja ekoloških sustava svijeta, što govori podatak da su prije tristo godina močvare zauzimale trećinu ukupnog Zemljinog kopna. Današnja situacija je potpuno drugačija jer obuhvaćaju tek 3 % kopnene površine¹, iz razloga što su u prošlosti ljudi prenamijenjivali područja u obradive poljoprivredne površine te se s time uvelike izgubila bioraznolikost. Upravo iz tih razloga močvarnim područjima pridodana je velika važnost zaštite kako bi se očuvao sveukupni ekosustav. Hrvatska posjeduje dva velika močvarna područja koja se proučavaju u radu te su zaštićeni kao Parkovi prirode koji su turistički sve atraktivniji za posjetiti. Kako bi se spriječio negativni utjecaj turističke aktivnosti na zaštitu Parkova, važno je planirati turizam te kao cilj postaviti maksimalnu zaštitu područja.

Predmet ovog rada upućuje na mogućnosti turističkog vrednovanja područja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit, dok je cilj rada utvrditi postoji li u parkovima prirode Lonjsko polje i Kopački rit prostor za daljnji razvoj turizma oblikovan u skladu s okolišnom održivošću i interesima lokalne zajednice.

Ovaj diplomski rad sastoji se od 4 glavne cjeline s pratećim podcjelinama. Rad započinje uvodom u kojem su definirani predmet i cilj rada te metode i izvori iz kojih su prikupljeni podaci kako bi rad imao zaokruženu cjelinu. Prvi naslov rada sastoji se od definiranja obilježja močvarnih područja te se u naslovu nalazi dio o Ramsarskoj konvenciji koja je bitna za močvarna područja i ukratko su analizirana područja koja se nalaze u Hrvatskoj, a nalaze se na Ramsarskoj listi. Drugi naslov rada analizira obilježja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit, njihov smještaj, stanovništvo te ekološka i kulturna obilježja navedenih područja. Kroz treći naslov opisan je turizam od oba navedena područja. U četvrtom naslovu rada obrađen je intervju s Javnim ustanovama Parkova koji je odabran kao istraživanje. U posljednjoj, petoj cjelini iznesen je sveukupni zaključak cjelovitog rada.

¹ [Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske - U subotu je Svjetski dan močvarnih staništa \(gov.hr\)](https://www.gov.hr) (8.3.2023)

Metodologija i izvori

Radi što kvalitetnijeg istraživanja, za pisanje ovog diplomskog rada korišteni su različiti izvori podataka, od stručnih knjiga, časopisa, napisanih strategija, planova do internetskih stranica Parkova te iz područja turizma, geografije i ekologije. U radu su analizirani već postojeći podaci te su prilikom pisanja korištene znanstvene metode indukcije, dedukcije, metoda komparacije te deskriptivna i analitička metoda.

U okviru izrade diplomskog rada, provedeno je istraživanje putem intervjua s članovima Javne ustanove Parka prirode Lonjsko polje i Javne ustanova Parka prirode Kopački rit. Pri izradi intervjua, pitanja su sastavljena tako da se dobiju odgovori o općenitom razvoju turizma, o doprinosu turizma lokalnoj zajednici te međusobnoj suradnji između različitih dionika turizma i njihova uključenost u turizam i budući razvoj.

U istraživanju je korišten ciljani uzorak koji predstavlja Javne ustanove Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit. Intervju za Javnu ustanovu Parka prirode Kopački rit sastoji se od 7 pitanja, s potpitanjima, dok intervju za Javnu ustanovu Parka prirode Lonjsko polje sadrži 7 pitanja uz dodatna dva pitanja koja se odnose na specifični krajobraz područja Parka.

1. Obilježja močvarnih staništa

Močvarna staništa rasprostranjena su po cijeloj površini Zemlje, prostiru se na svim kontinentima osim Antartici te prema procjenama zauzimaju površinu od oko 3 % kopnene površine Zemlje.² Močvare su vrlo važne za globalnu biološki i krajobraznu raznolikost, što pokazuje podatak da je oko 40 % vrsta biljaka i životinja vezano uz močvarna staništa.³ Iako močvarna područja predstavljaju važnost ne samo, za biljni i životinjski svijet već i za čovjeka, kroz posljednjih 50 godina močvarna područja postala su jedno od najugroženijih ekoloških sustava u svijetu u kojem je izgubljeno preko 50 % svjetskih močvarnih staništa⁴, a najveći razlog isušivanju močvara stvaranje je poljoprivrednih obradivih površina.

1.1. Obilježja močvara i geografska rasprostranjenost

Močvarno područje može se definirati kao složeni ekosustav koji je karakteriziran plavljenjem ili zasićenjem tla čime se stvara okruženje s niskim sadržajem kisika koje pogoduju različitim biljkama, životinjama i mikrobima koje su stvorile prilagodbu na pronalazak, pohranu te iskorištavanje kisika.⁵ Količina vode u močvarnim područjima može znatno varirati. Pojedina močvarna područja trajno su poplavljena, dok su druga poplavljena samo sezonski, ovisno o vodostaju rijeka uz koja se područja nalaze, no ipak tijekom cijele godine zadrže zasićena tla tijekom većeg dijela razdoblja u kojima nisu poplavljena.

Močvare su mjesta sa specifičnom florom i faunom. Najpoznatije biljke močvara su trska, rogoz, lopoč, lokvanj, biljke koje rastu pod vodenom površinom, ali cvjetovi probijaju na

² [Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske - U subotu je Svjetski dan močvarnih staništa \(gov.hr\)](https://www.gov.hr) (8.3.2023)

³ Ibid. (8.3.2023)

⁴ Ibid. (8.3.2023)

⁵ <https://www.britannica.com/science/wetland> (8.3.2023)

površinu radi razmnožavanja. Isto tako močvare su najvažnija staništa za mnoge ribe i ptice. Proljeće je sezona kada ribe iz rijeka i mora dolaze u močvarna staništa u kojima se izmriju, a potom se vraćaju nazad u njihovo prvotno stanište. Močvara predstavlja vrlo važno stanište i za ptičji svijet, posebice zbog svoje plitkosti jer im je hrana tako lakše dostupna.

Prema Ramsarskoj listi, močvarna staništa su rasprostranjena na svim kontinentima, osim na Antartici. Močvarna staništa se nalaze u 172 države diljem svijeta, sa preko 2471 zaštićenih staništa. U Europi se nalazi najveći broj zaštićenih močvarnih područja.⁶

Močvare te njihov životinjski svijet ključni su dio iskustva globalnog turizma: od posjeta podzemnim kraškim močvarama u slovenskim Škocjanskim jamama, do doživljaja zalazaka sunca na Ramsarskom području Port Launay na Sejšelima, kao i od promatranja morskih kornjača i grbavih kitova u brazilskom parku Abrolhos do trekkinga i promatranja ptica u Ramsarskom području Tsomoriri u Indiji te do jedinstvenog kulturnog iskustva koje se može doživjeti u Nacionalnom parku Kakadu u Australiji.⁷ Brojke u turizmu svake godine sve više rastu. Više od polovice međunarodnih turista svake godine putuju u močvare svih vrsta, posebno u obalna područja te turistički izdaci svake godine povezani s močvarama procijenjeni su oko 925 milijardi USD svake godine⁸. Kada se tome nadoda i domaći turizam i jednodnevni rekreativni izleti te ekonomska vrijednost koju generira turizam u močvarama ogromna je te je osim kroz važnost bioraznolikosti bitan i ekonomski utjecaj koji se može ostvariti u močvarama putem turizma.⁹

⁶ <https://www.ramsar.org/country-profiles> (12.3.2023)

⁷ <https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/ramsar-wwd2012-leaflet-en.pdf> (20.8.2023)

⁸ Ibid. (20.8.2023)

⁹ Ibid. (20.8.2023)

1.2. Ramsarska konvencija

U prošlosti, ljudi su smatrali da su močvare bezvrijedni dio prirode sa bezvrijednim i neplodnim tlom te su razvojem tehnologije, posebice u srednjoj i zapadnoj Europi područja močvara bila isušivana te su pretvorena u obradive površine, pa čak i naselja.¹⁰ U drugoj polovici 20. stoljeća kada dolazi do modernizacije i popularizacije, čovjekova svijest o močvari se mijenja. Močvarna područja su sve više bila pod povećalom biologa koji su uvidjeli vrijednosti tih područja, te da su močvare postala središte biološke raznolikosti, stalni dom za mnoge vrste biljaka i životinja.¹¹

Proučavanjem močvara, znanstvenici su došli do zaključka da se površine močvara neprestano smanjuju, iz jednog razloga jer su plitke i lako se isušuju, dok iz drugog razloga čovjek zauzima veliku ulogu u tom segmentu. Rast stanovništva i gospodarske aktivnosti su neizravno utjecali na degradaciju i gubitak močvarnih područja, dok su infrastrukturni razvoj, korištenje voda, onečišćenje i prenamjena močvarnih područja u poljoprivredna zemljišta izravni pokretači za degradaciju močvara i gubitak istih. Iako su močvare vitalne za ljudski opstanak, pružaju mnogobrojne blagodati čovjeku poput opskrbe slatkom vodom, hranom, kontrole poplava, obnavljanja podzemnih voda i ublažavanja klimatskih promjena, čovjekov negativni utjecaj je uvelike onemogućio svrhu močvarnih područja. Upravo iz tog razloga, smanjenja ljudskog negativan utjecaja na močvare, 1971. godine je potpisana Ramsarska konvencija u iranskom gradu Ramsaru.¹²

Misija Konvencije je „očuvanje i mudro korištenje svih močvarnih područja kroz lokalne i nacionalne akcije i međunarodnu suradnju, kao doprinos postizanju održivog razvoja diljem svijeta“.¹³ U konvenciji se ne radi samo o močvarama, već se u dokumentu navode i jezera i rijeke, vlažne travnjake, tresetišta, oaze, estuarije, delte i plimne ravnice, mangrova područja, koraljne grebene te sva mjesta koje je stvorio čovjek kao ribnjaci, rižina polja i solane.

Konvencija sadrži tri „stupa“ kojih se ugovorne stranke moraju pridržavati i obvezuju se da će:

- raditi na mudrom korištenju svojih močvarnih područja;

¹⁰ <http://prirodahrvatske.com/mocvare-2/> (12.3.2023)

¹¹ Ibid. (12.3.2023)

¹² <https://www.ramsar.org/about/the-convention-on-wetlands-and-its-mission> (12.3.2023)

¹³ Ibid. (12.3.2023)

- odrediti prikladna močvarna područja za „Ramsarski popis“ i osigurati njihovo učinkovito upravljanje;
- surađivati na međunarodnoj razini na prekograničnim močvarnim područjima, zajedničkim močvarnim sustavima i zajedničkim vrstama.¹⁴

Od 1971. godine do danas konvenciji je pristupilo 172 države i broji 2 471 područje koje je zaštićeno Konvencijom (zbroy svih područja u hektarima: 256 192 602). Hrvatska je pristupila Konvenciji 25. lipnja 1991. godine, a godine 1993. od strane Konvencije prihvaćeno je 4 područja: Park prirode Lonjsko polje, Park prirode Kopački rit, Delta rijeke Neretve te Ribnjaci Crna Mlaka, a 2013. godine je i Park prirode Vransko jezero također na popisu Konvencije.¹⁵

1.3. Hrvatska močvarna staništa

Močvarna staništa u Hrvatskoj su vezana najviše uz rijeke, njihove poloje i ušća što uključuje poplavne livade, poplavne šume, rukavce i mrtvice. Kao što je u prethodnom poglavlju navedeno, pet hrvatskih močvarnih područja nalazi se na Ramsarskom popisu. Svako područje sadrži bogate vrijednosti zbog kojih se i nalazi na Ramsarskom popisu prema zadanim kriterijima koje je propisano Konvencijom.

¹⁴<https://www.ramsar.org/about/the-convention-on-wetlands-and-its-mission> (12.3.2023)

¹⁵ Ibid. (12.3.2023)

1.3.1. Park prirode Lonjsko polje

Park prirode Lonjsko polje prati poplavno područje uz rijeku Savu, koja se proteže prema jugoistoku prema granici s Bosnom i Hercegovinom. Sastoji se uglavnom od aluvijalnih šuma, ali i vlažnih livada i pašnjaka. Upravo ova kombinacija staništa te njihova redovita plavljenja i visoke razine podzemnih voda stvaraju uvjete za bogatu biološku raznolikost, uključujući populacije brojnih i rijetkih ugroženih vrsta na europskoj, pa čak i globalnoj razini. U Parku se nalazi 250 vrsta ptica te čine više od dvije trećine svih vrsta ptica u Hrvatskoj, a neke od njih poput bijele rode *Ciconia ciconia* i žličarka *Platalea leucorodia* koriste područje i za razmnožavanje.¹⁶ Također, riječni ekosustav dom je i za pojedine riblje vrste, neke od njih su i ugrožene (dunavski losos *Hucho Hucho*, šaran *Cyprinus carpio* i europski mrijest *Umbra krameri*). Zbog svojih ekoloških karakteristika igra veliku ulogu u prirodnom funkcioniranju rijeke Save kao i cijelog slijeva rijeke Dunav. Park je bogat hrastom i jasenom što ga čini jednim od najcjelovitijeg očuvanog kompleksa šume na svijetu.

Hidrološki značaj Parka proizlazi iz više razloga zbog kojeg se nalazi na Ramsarskom popisu, a najvažniji razlozi su:

- aluvijalne poplavne ravnice Lonjskog polja važno su prirodno retencijsko područje za cijeli dunavski slijev;
- prirodne poplavne ravnice kao dio sustava kontrole poplava igraju glavnu ulogu u prirodnoj prevenciji poplava;
- područje ima dva vodonosnika: vodonosnik Lonja i vodonosnik Sava;
- 70 % močvarnog područja sastoji se od nizinskih obalnih šuma, koje imaju veliki hidrološki utjecaj na regionalnu klimatsku stabilnost¹⁷;
- prirodna retencijska područja važna su u procesima pročišćavanja vode iz potoka i u održavanju visokih standarda kvalitete vode.

¹⁶ <https://rsis.ramsar.org/ris/584> (16.3.2023)

¹⁷ Ibid. (16.3.2023)

Nadalje, biološka raznolikost Parka je vrlo bogata. Značajnije biljne vrste ovog staništa su: četverolisna djetelina (*Marsilea quadrifolia*), michelianus šaš (*Cyperus michelianus*), kobilji rep (*Hippuris vulgaris*), vodeni vojniki (*Stratiotes aloides*), bespriječna vodena brašna (*Wolffia arrhiza*). Travnjaci zauzimaju preko 10 % površine Parka. Najzastupljeniji tipovi su nitrofilni pašnjaci i livade nizinske vegetacije koje se uglavnom koriste za ispašu i košnju unutar tradicionalnog sustava stočarstva.¹⁸

U Parku postoji veliki broj riba kako iz rijeke Save, tako i iz podunavlja, a pojavljuju se i endemske vrste: mjehur (*Umbra krameri*), vijun (*Cobitis elongata*), dunavska plotica (*Rutilus pigus*), dunavski šmrk (*Zingel streber*). Voda rijeke Save je biološki visoko reproduktivna, zbog visokog sadržaja iz uzvodnih pritoka, stoga je poplavno područje Lonjskog polja važno mrijestilište riba.

Park prirode Lonjsko polje je značajan i po tradicionalnoj ispaši, čime se maksimalno čuva biološka raznolikost Parka te je jedinstven, odnosno ovakav sustav gospodarenje vjerojatno ne postoji nigdje drugdje osim u Lonjskom polju. Na području Parka zabilježeno je sedam autohtonih pasmina: hrvatski posavac, hrvatski hladnokrvni konj, krvavi konj, turopoljska i crna slavonska svinja, slavonsko-srijemsko podolsko govedo, posavska guska i posavski gonič. Zajedničkim korištenjem zemljišta od strane ruralne zajednice znači očuvanje tradicionalnog gospodarstva, na način da će lokalno stanovništvo biti aktivno uključeno u očuvanje okoliša i upravljanje Parkom.

¹⁸ <https://rsis.ramsar.org/ris/584> (16.3.2023)

1.3.2. Park prirode Kopački rit

Kopački rit je unutarnja delta močvara sa specifičnim karakteristikama morfoloških i sedimentacijskih procesa. Smješten je u središnjem dijelu dunavske poplavne ravnice, na ušću Dunava u jedan od njegovim pet velikih pritoka, rijeku Dravu. Područje je jezera, močvara, vlažnih travnjaka i riječnih šuma. Područje godišnje poplavi od jednog mjeseca na višim dijelovima do tri mjeseca na nižim dijelovima, većinom od ožujka do svibnja.¹⁹

Ekološko stanje Parka mijenja se zbog hidrotehničkih radova na rijekama Dunavu i Dravi radi uređenja i održavanja plovnog puta. Upravo ove aktivnosti onemogućavaju razvoj novih riječnih meandara i zbog toga je narušena prirodna ravnoteža.

Glavni ekološki značaj Kopačkog rita sastoji se u dinamici poplava, stoga je Park uvijek naizgled drugačiji. Predstavlja važnost za kontrolu poplava i pročišćavanje vode, u smislu vodoopskrbe, jer podzemne vode šireg područja koriste se kao pitke vode. Ujedno, Park je važan i zbog biološke raznolikosti. Močvarno je područje bogate biološke raznolikosti s više od 524 vrste biljaka, 300 vrsta ptica, 55 vrsta sisavaca, 53 vrste riba, 12 vrsta gmazova i 12 vrsta vodozemaca.²⁰ Glavni razlozi bioraznolikosti su vrlo visoka stopa primarne proizvodnje i stalne promjene krajolika zbog visoke dinamike vode u području (česte promjene između poplava i sušnih razdoblja parka, koje se mogu pojaviti u svakoj sezoni). Također, područje Parka je najznačajnije mrijestilište riba u području srednjeg i gornjeg Podunavlja za sve vrste riba koje obitavaju. Na to ukazuje podatak da je tijekom godina od 1945. do 1968. kada je komercijalni ribolov bio dopušten u cijeloj poplavnoj nizini, prosječni godišnji ulov iznosio 758 tona riba godišnje.²¹

Kopački rit je reprezentativan i najbolje očuvan primjer aluvijalne poplavne ravnice duž srednjeg toka rijeke Dunav, kao i netaknuta, prirodna i funkcionalna kopnena delta velike rijeke koja je rijetka u umjerenim klimatskim područjima.

¹⁹ <https://rsis Ramsar.org/ris/583> (19.3.2023)

²⁰ Ibid. (19.3.2023)

²¹ Ibid. (19.3.2023)

1.3.3. Ornitološki rezervat Crna Mlaka

Crna Mlaka je područje šaranskih ribnjaka koji predstavljaju važno mjesto za razmnožavanje, hranjenje i zaustavljanje brojnih močvarnih vrsta posebice ptica. Cijelo područje koje se zove Pokupski bazen 2013. godine proglašeno je Natura 2000 područjem, a od 1980. godine područje je zaštićeno i kao ornitološki rezervat.²² U ornitološkom rezervatu zabilježeno je 204 vrste ptica, a 43 vrste je zaštićeno jer područje koriste za razmnožavanje, traženje hrane i općenito kao stanište. Crna Mlaka je okružena velikim kompleksom aluvijalnih šuma koji se pretežno sastoji od hrasta lužnjaka i običnog jasena. Bogata vodena i vodozemna vegetacija predstavljaju važnost močvarnog staništa kako na nacionalnoj tako i na europskoj razini.

1.3.4. Delta rijeke Neretve

Rijeka Neretva sa svojim 218 kilometara dugim vodotokom najveća je rijeka istočnojadranskog slijeva. Hrvatskim teritorijem protječe tek nekih 22 kilometara rijeke i tvori deltu s velikim tršćacima, jezerima, vlažnim livadama, lagunama i pješčanim zaravnima.²³ Delta Neretve predstavlja najvrjednije močvarno područje na istočnoj obali Jadrana i jedno je od samo nekoliko preostalih močvarnih područja mediteranske regije Europe. Iako je veliki dio nekadašnjih močvara delte pretvoren u poljoprivredna zemljišta, njezina preostala močvarna staništa reprezentativna su i važna na međunarodnoj razini. Delta Neretva sadrži najveće i najvrjednije ostatke sredozemnih močvara na istočnoj jadranskoj obali i jedno je od svega nekoliko takvih područja preostalih u sredozemnoj biogeografskoj regiji Europe. Brojni tipovi staništa koji se nalaze na području ugroženi su na europskoj razini poput ušća, laguna, plitkih sprudova, plimnih ravnica i slanih močvara. Ušće rijeke Neretve karakteriziraju ugrožena staništa na europskoj

²² <https://rsis Ramsar.org/ris/582> (20.3.2023)

²³ <https://rsis Ramsar.org/ris/585> (20.3.2023)

razini i zaštićena su EU Direktivom o staništima i Konvencijom o očuvanju divlje flore i faune prirodnih staništa.

U delti Neretve registrirano je oko 313 vrsta ptica od kojih se 89 vrsta redovito gnijezde. Područje predstavlja važnu postaju za migracije ptica iz srednje i sjeveroistočne Europe u Afriku na ruti srednjoeuropskog preletnog puta.²⁴ U Delti se nalaze mnogobrojni endemi, od čega su 18 endema slatkovodnih riba te više od 20 vrsta biljnih endema.

1.3.5. Park prirode Vransko jezero

Vransko jezero najveće je prirodno jezero u Hrvatskoj, smješteno u plitkom krškom koritu i odvojeno uskim krškim grebenom od Jadranskog mora. Značajne sezonske varijacije vodostaja te promjene saliniteta zbog prodora morske vode kroz propusni krš, stvaraju uvjete specifičnih staništa. Močvara Vranskog jezera ostatak je nekadašnje znatno veće močvare Vrane, isušene melioracijskim kanalima u 18. stoljeću.²⁵ Što se tiče biološke raznolikosti, na području Parka zabilježeno je više od 261 vrste ptica.²⁶ Vransko jezero je obogaćeno stalnim i sezonskim močvarnim područjima, uključujući sezonski plavljene livade i pašnjake. U usporedbi s deltom Neretve, na Vranskom jezeru daleko su brojnije vrste otvorenog mora.

²⁴ <https://rsis.ramsar.org/ris/585> (20.3.2023)

²⁵ <https://rsis.ramsar.org/ris/2109> (21.3.2023)

²⁶ <https://rsis.ramsar.org/ris/2109> (21.3.2023)

2. Obilježja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit

Hrvatska je među najbogatijim europskim zemljama po ukupnoj bioraznolikosti koja je uvjetovana prije svega geografskim položajem jer se na iznimno malom prostoru dodiru panonski, mediteranski, alpinski i kontinentalni elementi. Više od 38 % kopna je zaštićeno, od čega je 9 % kopna zaštićeno kroz nacionalnu kategoriju zaštite koju čine nacionalni parkovi i parkovi prirode. U Hrvatskoj postoji 8 nacionalnih parkova i 12 parkova prirode sa zajedničkom osobinom, očuvanom prirodom u svom izvornom obliku.²⁷ Zaštićena područja su važna mjesta interakcije prirode i čovjeka, gdje ipak priroda vodi glavnu riječ, dok čovjek u njoj uživa i poštuje ju. Iz tog razloga, važna karika održivosti zaštićenim područjima je lokalno stanovništvo, koje je svojim životima i znanjem od svojih predaka naučilo na suživot s prirodom.

Močvarna područja predstavljaju važnost ne samo za životinjske i biljne zajednice koje tamo obitavaju, nego i za stanovništvo kraja u kojem se nalaze vlažna područja, posebice u kontroli poplava. Ornitološki rezervat Crna Mlaka, delta rijeke Neretve, Parkovi prirode Lonjsko polje i Kopački rit su najveća močvarna područja u Hrvatskoj koja predstavljaju veliku važnost za okoliš i zaštićena su područja, upravo zbog bogatstva flore i faune koje se nalaze na tim područjima.

2.1. Parkovi prirode Hrvatske

U Hrvatskoj postoji temeljni zakonski propis kojim se uređuju aktivnosti oko zaštite prirode, a to je Zakon o zaštiti prirode (NN br. 80/13). Tim zakonom definirano je devet kategorija zaštite: strogi rezervat, posebni rezervat, nacionalni park, park prirode, spomenik prirode, regionalni park, značajni krajobraz, spomenik parkovne arhitekture i park šuma te od devet nabrojanih zaštita, državno značenje imaju strogi rezervat, nacionalni park, park prirode i posebni rezervat,

²⁷ Hanžeković Krznarić, „Parkovi Hrvatske“, 6 (15.6. 2023)

dok su ostale zaštite od lokalnog značenja.²⁸ Putem istog Zakona zaštićena područja su namijenjena posjećivanju, s time da posjetitelji ne ugrožavaju prvobitne vrijednosti, niti onemogućavaju provođenje zaštite.

Parkovi prirode predstavljaju prostrana prirodna područja bogate bioraznolikosti i georaznolikosti, s drugim vrijednim obilježjima poput krajobraza, ekoloških vrijednosti ili kulturno-povijesnih vrijednosti. Park prirode pruža znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu. Ujedno, u parku su dopuštene gospodarske i druge djelatnosti, no s tim da ne ugrožavaju bitna obilježja parkova.²⁹ U Hrvatskoj je 12 parkova prirode, a jedina dva nizinsko-poplavna područja koja su pod zaštitom parkova prirode su Parkovi prirode Kopački rit i Lonjsko polje o kojima se piše u nastavku rada.

2.2. Obilježja Parka prirode Lonjsko polje

Park prirode Lonjsko polje površine od 50.650 hektara najveće je zaštićeno močvarno područje u Hrvatskoj, ali i u cijelom dunavskom porječju i pripada među najugroženije močvare svijeta.³⁰ Kao Park prirode proglašen je 1990. godine. U sklopu Parka, nalaze se dva Posebna ornitološka rezervata: Krapje Đol (zaštićen kao POR 1963. godine) i Rakita (zaštićen kao POR 1969. godine).³¹

²⁸ Vučemilović i Vištica „Karakteristike posjetitelja i posjećenosti Parka prirode Kopački rit,“ 120 (15.6.2023)

²⁹ <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/parkovi-prirode/1196> (15.6.2023)

³⁰ Hanžeković Krznarić, „Parkovi Hrvatske“, 122 (21.6. 2023)

³¹ Gugić, „Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine,“ 10 (21.6.2023)

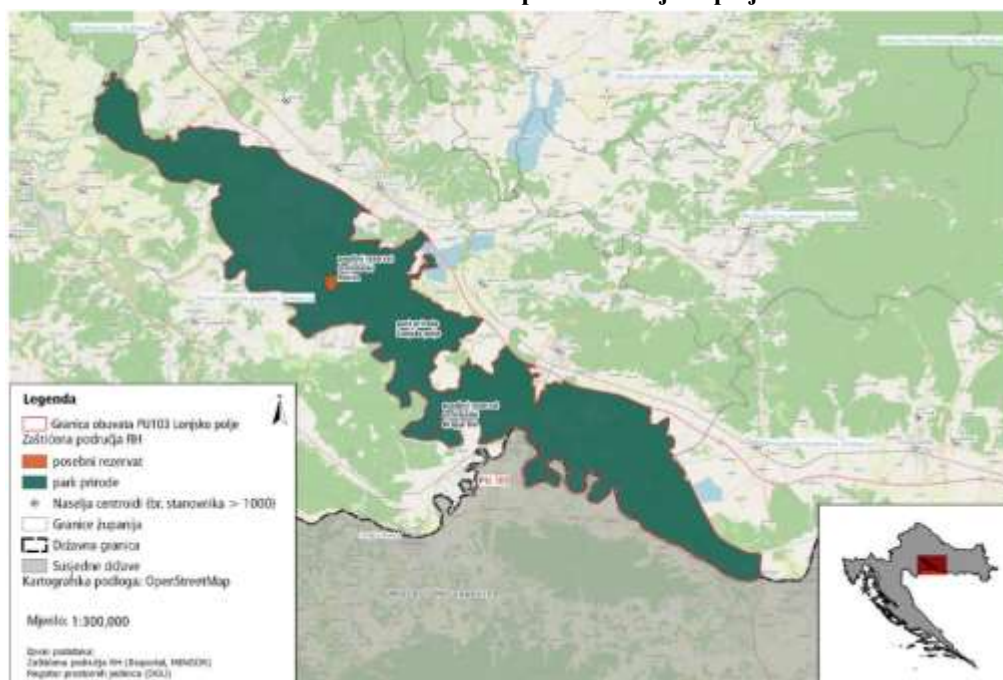
2.2.1. Smještaj i položaj Parka prirode Lonjsko polje

Park prirode Lonjsko polje proteže se kroz dvije županije:

- Sisačko-moslavačku (gradovi/općine: Sisak, Velika Ludina, Popovača, Kutina, Lipovljani, Novska i Jasenovac)
- Brodsko-posavsku (dio općina Okučani i Stara Gradiška)

Na području Parka smještena su naselja: Čigoč, Kratečko, Mužilovčica, Suvoj, Lonja, Trebež, Puska, Krapje, Drenov Bok, Jasenovac, Košutarica, Mlaka, Stružec, Osekovo.³²

Slika 1. Granice Parka prirode Lonjsko polje

Izvor: Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje, „Plan upravljanja Parkom prirode i područjem ekološke mreže Lonjsko polje 2023. – 2032.“, 18 (22.6.2023)

³² Gugić, „Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine“, 33 (21.6.2023)

Smještaj Parka nalazi se na području Lonjskog i Mokrog polja u području središnjeg toka rijeke Save. Nalazi se u središnjem dijelu Republike Hrvatske, između Moslavačke gore na sjeveroistoku te rijeke Save na jugozapadu. Cijelo područje Parka je pretežito nizinski, s nadmorskom visinom koja se proteže od 90 do 110 metara. Područje Parka broji 14 seoskih naselja³³ koja su većinom smještena uz rijeku Savu te imaju sačuvanu prepoznatljivu tradicijsku arhitekturu (u drvu hrastu) koja se uklopila u sveukupni kulturni krajolik srednje Posavine.

2.2.2. Stanovništvo

Stanovništvo Parka prirode Lonjsko polje raspoređeno je u 14 naselja koja se nalaze u granicama zaštićenog područja Parka.

Tablica 1. Stanovništvo PP Lonjsko polje

Naselje	2021.	2011.	2001.
Čigoč	53	97	114
Kratečko	139	200	260
Mužilovčica	57	74	107
Suvoj	31	42	44
Lonja	83	111	174
Trebež	39	54	77
Puska	251	293	321
Krapje	100	145	179
Drenov Bok	82	82	143
Jasenovac	525	654	780
Košutarica	207	262	282
Mlaka	23	58	30
Stružec	556	676	795
Osekovo	705	852	1018
Ukupno	2851	3600	4324

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS (6.7.2023)

³³ Gugić, „Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine“, 17 (21.6.2023)

Ova tablica prikazuje kretanje broja stanovnika naselja Parka prirode Lonjsko polje kroz zadnja tri popisa stanovništva iz 2021. godine, 2011. i 2001. godine. Kao što se iz prikazane tablice može iščitati, sva sela su u posljednjih dvadeset godina demografski u padu, pojedina sela kao Mužilovčica, Čigoč, Lonja su se skoro prepolovila promatrajući popis iz 2001. te popis iz 2021. godinu. Promatrajući najnoviji popis stanovništva najbrojnija su naselja koja imaju od 100 do 700 stanovnika, a to su naselja: Kratečko, Puska, Krapje, Jasenovac, Košutarica, Stružec i Osekovo. Naselja koja broje do 50 stanovnika su: Suvoj, Trebež i Mlaka, dok su naselja koja broje od 50 do 100 stanovnika: Čigoč, Mužilovčica, Lonja te Drenov Bok. Razlog demografskog opadanja je smještaj većine naselja na jugozapadnoj granici Parka s lijeve obale rijeke Save, te se nalaze relativno daleko od glavnih prometnica te su međusobno slabo povezani s naseljima koja se nalaze s desne strane obale rijeke Save. Uz to najveći razlog je veliki postotak starog stanovništva u odnosu na mlađe stanovništvo.³⁴

2.2.3. Ekološka obilježja Parka prirode Lonjsko polje

Klima Lonjskog polja je kontinentalna, pod utjecajem djelovanja zračnih masa s Alpa. Prosječno kretanje temperature iznosi od -1,5 °C u siječnju do 20 °C u srpnju, dok prosječna godišnja temperatura iznosi 9,5 °C. Prosječna godišnja količina oborina je 872 mm, najviše oborina je u lipnju, dok je najmanje oborina u veljači. Za područje Parka, mrazevi su česta pojava, a negativne temperature zraka ne pojavljuju se samo u tri ljetna mjeseca (lipanj-kolovoz). Prosječni broj snježnih dana iznosi 42 dana.³⁵

U Parku najrasprostranjeniji sedimenti su najmlađi aluvijalni sedimenti kojih čine šljunak, pijesak, glina i mulj. Najvećim dijelom pokriva ih obradivo tlo. Propusnost tla je velika, kao što

³⁴ Gugić, „Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine“, 66 (21.6.2023)

³⁵ Ibid., 20 (21.6.2023)

su i nivoi podzemnih voda visoki. Upravo to naizmjenično, periodično ponavljanje visokih voda koje su uzrokovane kišama i otapanjem snijega, uzrokuje poplave i zapravo stvaranje močvara.³⁶

Glavni čimbenik koji utječe na svaku prirodnu, kulturnu i krajobraznu značajku ovog Parka je rijeka Sava. Njezina ukupna dužina iznosi 945 km, no tek 510 km teče kroz Hrvatsku. Rijeka Sava uvelike utječe na vodni režim područja Parka.³⁷ Plavljenje srednje Posavine uzrokovano je najčešće indirektnim punjenjem pritoka rijeke Save (Kupa, Una, Vrbas, Ukrina, Bosna) te njihovim izlivanjem u retencijska područja.

Cijelo područje Lonjskog polja ima tipični kulturni i prirodni krajobraz poplavnih riječnih dolina koji se razvijao na granici održivog razvoja. Područje je isprepletено tradicijskom kulturom sela, oranica, voćnjaka, pašnjaka i livada, riječnih rukavaca i poplavnih nizinskih šuma. Ovisno o dinamici plavljenja, stanovništvo je gradilo kuće na gredama i tako stvorilo posebnost krajobraza srednje Posavine, upravo putem graditeljske baštine. Stoga, Park prirode Lonjsko polje ne treba gledati samo kroz perspektivu prirodne zaštite, nego i kroz kategoriju kulturnog krajolika, koji je nastao kao rezultat višestoljetnog života ljudi u skladu s prirodom. Uz sve to, rijeka Sava je uvelike utjecala na sam izgled kulturnog krajolika zajedno sa svojim pritocima.³⁸

2.2.4. Kulturna obilježja Parka prirode Lonjsko polje

Područje Parka je naseljeno još od antičkih vremena, gdje se formirao prometni koridor uz dolinu rijeke Save i po kojem su izgrađene magistralne rimske ceste koje su povezivale tri glavna centra Sisak – Slavonski Brod – Sremska Mitrovica (Siscia – Marsonia – Sirmium). Na području Osekovo – Ciglenica pronađeni su ostaci arhitekture iz antičkog vremena, kao i na području Jasenovca (nalazi antičkog materijala i prijelaz preko Save). Srednji vijek obilježava naseljavanje

³⁶ Gugić, „Park prirode Lonjsko polje – živi krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine“, 44 (21.6.2023)

³⁷ Ibid., 20 (21.6.2023)

³⁸ Ibid., 29 (21.6.2023)

područja na povišenim terenima, zbog poplava i močvarnog područja te se veći dio komunikacije obavljao vodenim putem.³⁹

Razdoblje od 15. do 17. stoljeća obilježeno je napuštanjem stanovništva iz Posavine i Moslavine zbog prodora Turaka i tada je usustavljena Vojna krajina. Tijekom 18. i 19. stoljeća prestankom turskih osvajanja formirala su se današnja naselja Lonjskog polja obostrano uz tok rijeke Save. Tada je područje Parka sustavno naseljavano zbog revitalizacije kraja i stanovništvo se bavilo obradom zemlje, stočarstvom te eksploatacijom šuma. Tijekom 20. stoljeća područje Parka doživljava najveći prosperitet pogotovo između dva svjetska rata. Nakon Drugog svjetskog rata, područje doživljava stagnaciju zbog industrijske proizvodnje i razvoja većih gradova.⁴⁰

Kulturna baština područja Parka je ponajviše vezana uz cjelokupni ruralni prostor kojeg čine raspored i prostorna organizacija naselja tipična upravo za ovo područje, drvena tradicijska arhitektura, kao i tradicijski način gospodarenja zemljom, razni predmeti i rukotvorine, umijeća i obrti, pjesme, plesovi, običaji i legende.⁴¹ Nematerijalna baština je vrlo važan dio kulture stanovništva Lonjskog polja jer se može povezati s prošlom poviješću iz doba Vojne granice i rijekom Savom koja za stanovništvo predstavlja bitnu odrednicu njihova života i zapravo kroz nematerijalnu baštinu stvara se identitet stanovništva područja Parka. Nematerijalnom baštinom objedinjeno je znanje i vještine koje su bitne za tradicionalno gospodarenje područjem, tako se u pojedinim obiteljima još uvijek prakticira rukotvorstvo poput tkanja na tkalačkom stanu, izrade košara od pruća, izrade ribarskih mreža, drvenih čamaca, pripremanja starinskih jela. Tradicijski ribolov na području Parka prirode Lonjsko polje je dobilo status nematerijalnog kulturnog dobra jer se potiče daljnje očuvanje umijeća ekološkog i održivog ribarenja pomoću alata koji su izrađeni od prirodnih materijala.⁴²

Sedam posavskih sela uz rijeku Savu, koja se nalaze na području parka uspjela su održati i sačuvati posavsku tradicionalnu arhitekturu.⁴³ Kuće na području Parka su izgrađene od hrasta koji predstavlja tradicionalan građevinski materijal Posavine. Najstarije kuće na području su cjelovito

³⁹ Gugić, „*Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine*“, 27 (21.6.2023)

⁴⁰ Ibid., 27, 28 (21.6.2023)

⁴¹ Ibid., 28 (23.6.2023)

⁴² <https://pp-lonjsko-polje.hr/vrijednosti-parka/kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina/> (23.6.2023)

⁴³ Lovrić Merzel, „*Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje*“, 8 (23.6.2023)

izgrađene od hrasta, dok su novije kuće građene tako da imaju zidano prizemlje, dok je kat kuće izgrađen od hrastovine. Izduženog su pravokutnog tlocrta, s nagibom krovišta 45-50°, sa strane kuće je natkriveno stubište s trijemom.

Slika 2. Tradicijska arhitektura u selu Krapje

Izvor: <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/krapje-selo-graditeljske-bastine-s-80-drvenih-kuca/35882/> (23.6.2023)

Najbolji primjer sačuvane tradicijske arhitekture je selo Krapje s više od 80 očuvanih tradicijskih drvenih kuća koje je prvo u Hrvatskoj 1995. godine dobilo status „selo graditeljske baštine“.⁴⁴

Također, na području Parka sačuvana su tradicijska kulturna dobra te se mogu razgledati privatne etnografske zbirke, koje drže obitelji, a svaka posjeduje do nekoliko stotina vrijednih predmeta i eksponata.

⁴⁴ <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/krapje-selo-graditeljske-bastine-s-80-drvenih-kuca/35882/> (23.6.2023)

Obitelj Sučić iz Čigoča posjeduje zbirku koja sadrži obiteljski inventar poput tekstila, alata, posuđa od 1950. godine koje su godinama nadopunjavane. Zbirka se nalazi na Listi hrvatske kulturne baštine. Posjetitelji mogu kupiti izvezene rukotvorine, pošto obitelj izrađuje razne rukotvorine na tkalačkom stanu.

Obitelj Palaić iz Krapja posjeduje također obiteljski inventar poput pokućstva, stolarskog pribora, narodne nošnje, raznih pribora i drugih pomagala koja se koriste pri izradi tekstila na tkalačkom stanu. Zapravo zbirka prikazuje cjelokupni način života, od odijevanja do privređivanja tipične posavske obitelji.

Obitelj Ravlić iz Mužilovčice posjeduje obiteljsko naslijeđe od pokućstva do tekstila, a posebnost zbirke su zvona. I ova zbirka je upisana na Listu hrvatske kulturne baštine.

Također, dvije izložbe se mogu pogledati i na infopunktovima Parka u Čigoču (autentični tradicijski predmeti stolarske radionice) i u Krapju (fotografije i panoi koje prikazuju vrijednosti Lonjskog polja). Manje etno zbirke također se mogu pogledati u Lonji od obitelji Blažeković (rekonstrukcija ribarskog pribora i alata) te u Krapju od obitelji Hudi (tradicijski alat koji je izložen na tradicijskoj okućnici koja je u funkciji seoskog turizma).⁴⁵

Park iz godine u godinu organizira niz brojnih manifestacija, kako bi ostvarili cilj povećanja posjetitelja u Park te kako bi posjetitelji mogli upoznati kraj u kojem je Park smješten.

⁴⁵ Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje,“ 8 (23.6.2023)

Tablica 2. Manifestacije kroz godinu u Parku prirode Lonjsko polje

Mjesec	Prigoda/Manifestacija
Veljača	Svjetski dan vlažnih/močvarnih staništa
Veljača	Zimsko prebrojavanje ptica vodenih staništa
Ožujak	Dan PP Lonjsko polje, Plamen Lonjski
Ožujak	Dani općine Lipovljani i Dan JU PPLP
Travanj	Dan planeta Zemlje
Travanj	Jurjevo u Mužilovčici – puštanje stoke u polje
Svibanj	Dani Donje Posavine Kratečko
Svibanj	Međunarodni dan biološke raznolikosti – Lonja Bike Tour
Svibanj	Duhovi – tradicijsko proštenje u Lonji
Lipanj	Međunarodni dan rijeke Save
Lipanj	Međunarodni dan zaštite okoliša
Lipanj	Repušnički susreti
Lipanj	Dan europskog sela roda u Čigoču
Srpanj	Konjogojska izložba u Sunji
Kolovoz	Konjanički maraton arapskih konja Voloder – Beli Manastir
Kolovoz	Susreti na rijeci Lonji Osekovo
Rujan	Dan europske baštine i sela Krapje
Listopad	Svjetski dan promatranja ptica

Izvor: Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje,“ 10 (23.6.2023)

Manifestacije su važne za Park, jer se kroz manifestacije oživljava cijelo područje, lokalno stanovništvo usko surađuje s Parkom, a posjetitelji otkrivaju kakav je tradicionalan suživot s prirodom u Lonjskom polju.

Područje Parka broji četiri pješačke staze⁴⁶, od kojih se kroz dvije posjetitelji mogu slobodno kretati (“Staza Posavaca” i “Staza graničara”), dok se kroz ostale dvije staze (“Tenina staza” i “Put starog hrasta”) može proći uz stručno vođenje. Uz pješačke staze, postoji i veliki broj biciklističkih ruta koje nisu pretjerano zahtjevne, zbog visinske razlike koja je skoro pa neprimjetna.

Slika 3. Biciklističke rute Sisačko-Moslavačke županije i Parka prirode Lonjsko polje

Izvor: Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje,“ 14 (23.6.2023)

Biciklističke rute su postavljene na već postojećim putevima, nisu izgrađene radi potrebe cikloturizma. Zapravo, sve biciklističke rute u Parku su povezane s biciklističkim rutama

⁴⁶ Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje“, 11 (23.6.2023)

Sisačko-moslavačke županije. Rute su lagane za vožnju, prigodne za odmor s obitelji te rekreaciju.

2.3. Obilježja Parka prirode Kopački rit

Park prirode Kopački rit površine od 23.142 hektara, nalazi se na istoku Hrvatske, na kutnom dijelu kojeg čini rijeka Dunav s pritokom Dravom. Kopački rit je jedno od najbolje očuvanih poplavnih područja u Europi, takozvana „europska Amazona“.⁴⁷ Godine 1976. proglašen je kao Park prirode. Na močvarnom području izmjenjuju se razne vodene površine, od kanala, jezera, bara do močvarnih livada, poplavnih šuma, te se neprestano mijenja, zajedno s vodostajima rijeke Drave i Dunava.

2.3.1. Smještaj i položaj Parka prirode Kopački rit

Park prirode Kopački rit nalazi se na sjeveroistoku Osječko-baranjske županije i nalazi se na područjima općina:

- Općina Bilje (75,7 % ukupne površine Parka)
- Općina Kneževi Vinogradi (24 % ukupne površine Parka) te
- mali dio na području grada Osijeka (0,3 % ukupne površine Parka).

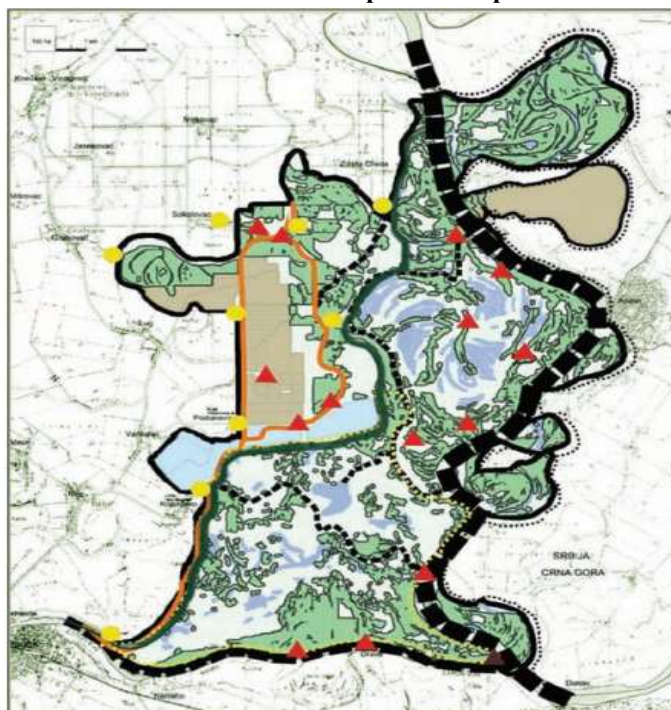
Područje Parka ravničarskog je dijela Baranje (nadmorska visina ne prelazi 250 m), nalazi se između rijeka Drave i Dunava, graniči na sjeveru s Republikom Mađarskog te na istoku s

⁴⁷ Hanžeković Krznarić, „Parkovi Hrvatske“, 60 (3.7. 2023)

Republikom Srbijom. Na jugozapadu Parka nalazi se makroregionalno središte istočne Hrvatske, grad Osijek.⁴⁸

Na zapadnom i sjevernom području Parka nalaze se naselja Bilje, Kopačevo, Vardarac, Lug, Kozjak, Podunavlje, Tikveš, Zlatna Greda, Jasenovac, Mirkovac, Sokolovac, Kneževi Vinogradi, Suza, Zmajevac, Karanac, Kamenac i Kotlina.⁴⁹

Slika 4. Granice Parka prirode Kopački rit

Izvor: Barčić i Panić, „Ekološko vrednovanje u zaštićenom prostoru Parka prirode Kopački rit“, 381 (3.7.2023)

Na slici su jasno prikazane granice Parka prirode Kopački rit koje su označene punom crnom crtom. Zelenom bojom označene su šumske površine, smeđom bojom obradive površine, dok su plavom bojom označene vodene površine i ribnjaci. Istočna granica Parka označena je debelom isprekidanom crtom te ju čini rijeka Dunav, dok je južna granica Parka rijeka Drava koja je

⁴⁸ <https://pp-kopacki-rit.hr/jupp-kopacki-rit/> (3.7.2023)

⁴⁹ Benčina, Rožac i Bolšec, „Plan upravljanja Parkom prirode Kopački rit“, 17 (3.7.2023)

također označena isprekidanom crtom. Žutim točkama na slici označeni su glavni ulazi u Park te križanja putova i naselja (Kopačevo, Podunavlje, Tikveš).

2.3.2. Stanovništvo

Stanovništvo Parka prirode Kopački rit raspoređeno je u dvije zone: zona A koja uključuje sva naselja koja se nalaze u granici Parka ili se svojom blizinom naslanjaju, dok zona B uključuje sva naselja šireg područja Parka prirode. U ovom slučaju, bit će promatrana samo naselja zone A, koja su navedena u naslovu prije.

Tablica 3. Stanovništvo Parka prirode Kopački rit

Naselje	2021.	2011.	2001.
Bilje	3163	3627	3224
Kopačevo	460	558	608
Vardarac	504	625	660
Lug	602	767	852
Kozjak	22	58	93
Podunavlje	1	1	2
Tikveš	15	10	29
Zlatna Greda	5	6	12
Jasenovac	4	35	95
Mirkovac	64	106	135
Sokolovac	-	13	55
Kneževi Vinogradi	1332	1626	1715
Suza	423	562	636
Zmajevac	544	835	974
Karanac	658	928	1065
Kamenac	129	163	177
Kotlina	203	284	334
Ukupno	8129	10204	10666

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS (3.7.2023)

Kao što se iz tablice može iščitati, demografski pad je kao i u Parku prirode Lonjsko polje moguće vidjeti i u Parku prirode Kopački rit. Jedino selo Bilje bilježi porast broja stanovnika prema popisu iz 2011. godine u odnosu na popis iz 2001. godine, te naselje Tikveš bilježi porast broja stanovnika prema popisu iz 2021. godine u odnosu na popis stanovnika iz 2011. godine. Ostala naselja bilježe demografski pad prema sva tri promatrana popisa. Naselje Sokolovac ne bilježi niti jednog stanovnika prema popisu iz 2021. godine, dok je naselje Jasenovac s 95 stanovnika iz 2001. godine pao na 4 stanovnika prema popisu iz 2021. godine. Naselje Bilje i Kneževi Vinogradi bilježe broj stanovnika veći od 1000. Najveći broj naselja broji stanovništvo od 100 do 1000, a to su naselja: Kopačevo, Vardarac, Lug, Suza, Zmajevac, Karanac, Kamenac te Kotlina. Naselja koja broje do 100 stanovnika su: Kozjak, Podunavlje, Tikveš, Zlatna Greda, Jasenovac te Mirkovac. Najveći razlog demografskog pada je zapošljavanje, koje stanovništvo pronalazi u drugim dijelovima Hrvatske te imigrira iz područja Parka.⁵⁰

2.3.3. Ekološka obilježja Parka prirode Kopački rit

Klima Parka je na granici srednjoeuropsko-kontinentalne te kontinentalne klime Panonske nizine. Srednja godišnja temperatura na području Parka iznosi 10,7 °C. Uobičajeni vjetar na području Parka je sjeverozapadnjak, a glavni je utjecaj vjetra duž dunavske riječne doline.⁵¹ Prosječna godišnja količina oborina je 632 mm.⁵²

Glavno ekološko obilježje ovom Parku daje dinamika plavljenja, te o njoj ovisi cjelokupni izgled Parka, koji formiraju vodni režimi rijeke Drave i Dunava. Vodostaj rijeka je najveći u proljeće kada se led u Alpama otapa. Poplave u prosjeku traju oko 100 dana u godini. Od veljače do svibnja javlja se povišeni vodostaj, dok razina niskog vodostaja traje od kolovoza do siječnja.

⁵⁰ Benčina, Rožac i Bolšec, „*Plan upravljanja Parkom prirode Kopački rit*“, 60 (3.7.2023)

⁵¹ Ibid., 28 (5.7.2023)

⁵² Ibid, 29 (5.7.2023)

U središnjem dijelu Parka, nalazi se stalno ispunjeno vodom Kopačko jezero. Za vrijeme najvećih vodostaja dubina mu iznosi do 5 metara, dok za vrijeme najmanjih vodostaja dubina iznosi oko 1,5 metara te jezero nikad ne presuši. Kopačevo jezero je najveće jezero u ritu, dok je najdublje jezero Sakadaško jezero čija dubina za vrijeme srednjih vodostaja iznosi do 7 metara. Uz dva najveća jezera, važne vodene površine koje formiraju izgled rita su: Bijelo jezero, Sarvaška bara, Semenča koje su međusobno povezane mrežom prirodnih kanala s Dunavom ili Dravom.⁵³

2.3.4. Kulturna obilježja Parka prirode Kopački rit

Tijekom prošlosti Kopački rit je bio u posjedu vlastelinstva. Još 1699. godine, Kopački rit je zajedno s posjedom „Belje“ darovnicom predan u posjed Eugenu Franji Savojskom. Nakon njegove smrti, posjed „Belje“ s Kopačkim ritom pripadao je Carskoj kruni. Posljednji službeni posjednik bio je nadvojvoda Friedrich od 1856. godine do 1936. godine, dok je neslužbeni posjednik bio Albrecht Habsburg Tescheni koji je 1941. godine osnovao biološku stanicu „Albertina“ te je osnivanjem poduzeo prvi ozbiljni korak u znanosti tog područja. Godine 1967. Kopački rit postao je Upravljeni prirodni rezervat. Devet godina kasnije, na snagu je stupio novi Zakon o zaštiti prirode te je uži dio Parka preimenovan u Specijalni zoološki rezervat, dok je šire područje Parka preimenovano u Park prirode Kopački rit.⁵⁴

Uz dvorac u Bilju, najpoznatija kulturna ustanova na području Parka je kompleks dvoraca Tikveš. Kompleks ladanjske arhitekture izgrađen je u 19. stoljeću, a prvotni vlasnici su bili članovi Teschenske loze obitelji Habsburg. Dvorac je služio kao rezidencijalno lovačko središte.

⁵³ Benčina, Rožac i Bolšec, „*Plan upravljanja Parkom prirode Kopački rit*“, 21 (5.7.2023)

⁵⁴ Ibid., 59 (5.7.2023)

Slika 5. Novi dvorac kompleksa Tikveš, danas u namjeni kao Prezentacijsko-edukacijski centar

Izvor: <https://pp-kopacki-rit.hr/prezentacijsko-edukacijski-centar-tikves> (5.7.2023)

Danas je postojeći kompleks prenamijenjen za korištenje Javne ustanove Parka prirode kao Prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš u kojem se posjetitelji mogu educirati o svim prirodnim važnostima Kopačkog rita kao i uvidjeti važnost njegovog očuvanja.⁵⁵

Rubno naselje Parka je selo Kopačevo koje se nalazi 4 km istočno od naselja Bilja. Specifičnost sela je većinsko mađarsko stanovništvo, koje je naselilo selo još u davnoj prošlosti. U prošlosti je Kopačevo bilo ribarsko selo, gdje se većina stanovništva bavila ribarstvom. Danas se stanovnici bave najviše povrtlarstvom te u najnovije vrijeme eko i etno turizmom.

⁵⁵ <https://pp-kopacki-rit.hr/kompleks-dvoraca-tikves/> (5.7.2023)

Slika 6. Sušenje paprike u selu Kopačevo

Izvor: <https://tzo-bilje.hr/mjesto/kopacevo/> (5.7.2023)

Kako se mještani Kopačeva bave povrtlarstvom, nadaleko najpoznatiji proizvod im je mljevena paprika koja je neizostavan začin za baranjski specijalitet fiš paprikaš.

3. Razvijenost turizma u Parkovima prirode Kopački rit i Lonjsko polje

Turizam prema UNWTO-u uključuje aktivnosti koje su proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine, pri tom ne boraveći duže od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja ili nekog drugog razloga, a da pri tome ne primi nikakvu naknadu u destinaciji koju posjećuju.⁵⁶ Svako zaštićeno područje koje bilježi posjetitelje ima razvijen neki oblik turizma. Danas se sve više razvija svijest o tome kako turizam i zaštita prirode nisu jedno protiv drugoga, nego turizam i zaštita prirode idu ruku pod ruku jedno s drugim, s time da je zaštita primarni cilj svakog zaštićenog područja, ali je turizam vrlo bitna stavka razvoja tih istih područja. Zapravo, turizam pravilnim usmjeravanjem može poslužiti kao oblik zaštite prirode.

Turizam zaštićenih područja postaje sve ozbiljniji element napretka ove gospodarske grane. Iako se nalazi u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske, Park prirode Kopački rit je jedan od posjećenijih parkova prirode.⁵⁷

3.1. Turizam Parka prirode Lonjsko polje

Park prirode Lonjsko polje je bogat različitim kulturnim i prirodnim vrijednostima koje pružaju potencijal za puno veći napredak i razvoj parka u turističko odredište, no te vrijednosti još uvijek nisu dovoljno iskorištene sukladno potrebama turista. U Parku se mogu pohađati edukativni programi, mogu se koristiti objekti koji su specifični za seoski turizam, pješačiti, biciklirati, provoditi aktivnosti u prirodi kao što su, vožnja čamcem, konjskom zapregom, lov i ribolov.⁵⁸

⁵⁶ Herceg, „Okoliš i održivi razvoj“, 293 (6.7.2023)

⁵⁷ Vučemilović i Vištica, „Karakteristike posjetitelja i posjećenosti Parka prirode Kopački rit,“ 115 (6.7.2023)

⁵⁸ Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje,“ 5 (6.7.2023)

3.1.1. Prometna povezanost

Park prirode Lonjsko polje nalazi se na dodiru autoceste Zagreb-Beograd te državne ceste. Najbliža zračna luka je u Zagrebu, od koje je udaljen sat vremena vožnje automobilom. Isto tako, željeznički prijevoz je djelomično razvijen, pa se iz Zagreba do Parka može doći preko Kutine, Novske ili Siska i Jasenovca.

3.1.2. Smještaj i gastronomija

Smještaj u naseljima Parka prvenstveno se sastoji od privatnih kuća i soba za odmor, pretežito kuće koje su prenamijenjene za seoski turizam.

Tablica 4. Smještajni kapaciteti u naseljima Parka prirode Lonjsko polje

Objekt	Mjesto	Broj soba	Broj kreveta
OPG Palaić	Krapje	2	4+2
Jozin Budžak	Krapje	2	4
Rakarić	Krapje	2	4
Vesna Jalušić	Krapje	2	4
Apartman Vesna	Krapje	1	2
Ekoetno selo Strug	Plesmo	8	20
Iža na trem	Čigoč	3	8
Tradicije Čigoč	Čigoč	2	5
Kuvarna	Čigoč	1	2
Ankica Antolić	Drenov Bok	2	4
OPG Zvonimir	Drenov Bok	1	4

„Dvije sestre“	Kratečko	2	5
M. Vitković	Kratečko	3	6
Nikolić	Lonja		3
Sobe Mulac	Lonja	2	5
Ustilonja	Lonja	2	4+2
Etno selo Stara Lonja	Lonja	4	8
Apart. Bojko	Puska	1	2
Sobe Ravlić	Mužilovčica		3
OPG Veselić	Mužilovčica	2	6
Kod Ribiča	Jasenovac	8	23
Monika	Jasenovac	1	2
Āko turizam Bistrički	Osekovo	2	4

Izvor: Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje“, 17 (11.7.2023)

Kao što se iz tablice može vidjeti, trenutni smještajni kapaciteti na području Parka sastoje se isključivo od 23 seoska domaćinstva s ukupno 53 sobe i 136 kreveta. Smještajni kapaciteti su pretežitom namijenjeni manjim grupama do maksimalno 6 osoba. U široj okolici Parka, izdvajaju se sljedeći kapaciteti: objekt „Kod Nade“ u blizini Popovače pruža smještaj od 14 kreveta, hotel Panonija u Sisku s kapacitetom od 143 kreveta te hotel Kutina u Kutini s kapacitetom od 110 kreveta.⁵⁹

Što se tiče gastronomije, većinom svi objekti koji nude smještaj, pružaju i uslugu prehrane i pića. Na području Parka postoje i obiteljska gospodarstva koja pružaju uslugu prehrane iz svojih ekoloških proizvodnji te uz to i prodaju proizvode kao suvenire.

⁵⁹ Lovrić Merzel, „Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje“, 18 (11.7.2023)

3.1.3. Turističke atrakcije i aktivnosti u Parku prirode Lonjsko polje

Turistička ponuda Parka prirode Lonjsko polje bazira se na, bogatoj kulturnoj i prirodnoj baštini, aktivnom odmoru u prirodi te doživljaju i iskustvu koje posjetitelji mogu doživjeti. Javna ustanova Parka gradi temelj turističke ponude prije svega na: korištenju tradicionalnih drvenih kuća, korištenju prijevoza u Parku koji ne šteti okolišu, izgradnji poučnih staza i vidikovaca, organiziranom sustavu vođenja posjetitelja u Parku, izradi edukativnih programa.

3.1.3.1. Turističke atrakcije Parka prirode Lonjsko polje

Kao što je već ranije navedeno, Park nije prepoznat samo po očuvanom prirodnom krajoliku već i po specifičnoj i bogatoj kulturno-povijesnoj baštini koji izdvaja Park prirode Lonjsko polje od ostalih zaštićenih područja koji svoju ponudu baziraju isključivo na prirodnom bogatstvu. Kulturno naslijeđe sastoji se od starih posavskih sela koji su uspjeli očuvati tradicionalnu posavsku arhitekturu koja je specifična za močvarno područje, od materijalne baštine i sačuvanih predmeta koji prikazuju način života posavskog stanovništva te od nematerijalne baštine, raznih zanata i od samog načina života stanovništva uz močvarno područje, što je moguće vidjeti prilikom raznih manifestacija, stanovnike odjevene u tradicionalne posavske nošnje kako se bave starim zanatima.

Zbirke

Ukoliko posjetitelji žele pogledati zbirke materijalne baštine, mogu pogledati zbirke obitelji Sučić, Ravlić, Palaić, Blažeković te Hudi te se upoznati s raznim predmetima koje je stanovništvo ovog područja koristilo u raznim poslovima te zanatima. Zbirke se nalaze u naseljima unutar Parka, te na infopunkovima Parka što je ranije navedeno u radu.

Vidikovci

Unutar Parka moguće je posjetiti vidikovce s kojih se pruža pogled na Park te mogu vidjeti razne životinje, posebno ptice koje obitavaju u Parku. *Vidikovac Osekovo* pruža pogled na Osekovsko polje te je moguće vidjeti domaće životinje koje se nalaze na slobodnoj ispaši u polju te ptice. Vidikovac se nalazi u selu Osekovo. Jedan od vidikovaca je i *vidikovac Rezac* koji se smješten na Stazi graničara, kojom su spojena naselja Krapje i Drenov Bok. S vidikovca je moguće vidjeti posebni ornitološki rezervat Krapje dol gdje obitavaju ptice te je moguće vidjeti slavonsko-srijemsko podolsko govedo koje je tamo na ispaši. Također, na Stazi graničara nalazi se i *vidikovac Žličarka* s kojeg se pruža pogled na Krapje dol, posebni ornitološki rezervat i moguće je vidjeti mješovite kolonije žličarki te razne vrste čaplji. U naselju Čigoč, nalazi se *vidikovac Roda*, koja se nalazi uz Stazu posavaca te se s vidikovca mogu promatrati ptice, najinteresantnije su rode, kojih je najveći broj u naselju Čigoč.

Slika 7. Vidikovac Ptica kosac

Izvor: <https://pp-lonjsko-polje.hr/za-posjetitelje/vidikovci/> (12.7.2023)

Vidikovac Ptica kosac smješten je u naselju Repušnica. Posjetitelje privlači svojim neobičnim izgledom, a nalazi se uz Koščevu stazu. Na osekovskom polju, uz rijeku Lonju, nalazi se još

jedan *vidikovac Tradicionalni ribolov*, s kojeg se pruža pogled na krave i konje koje se nalaze na ispaši.⁶⁰

Posjetiteljski centri

U Parku prirode Lonjsko polje nalaze se 4 posjetiteljska centra u koja posjetitelji mogu doći i pogledati razne edukativne sadržaje koje se nalaze u sklopu centara ili im centri služe kao početna točka obilaska Parka. *Posjetiteljski centar Krapje* nalazi se u istoimenom naselju, a smješten je u jednoj staroj tradicionalnoj posavskoj prizemnici te je otvoren cijelu godinu. Unutar centra nalazi se multimedijaska dvorana, mali galerijski prostor te suvenirnica. Centar je početna točka Staze graničara. Selo Krapje je samo po sebi atrakcija pošto je to jedno od 7 naselja u kojem je očuvana tradicionalna drvena arhitektura, a ujedno je selo i zaštićeno kao selo graditeljske baštine. *Posjetiteljski centar Čigoč* nalazi se u istoimenom selu koje je dobilo zaštitu kao prvo europsko selo roda. Centar je također smješten u staroj posavskoj kući. Unutar centra nalazi se tradicionalna stolarska radionica te suvenirnica. Nedaleko Kutine, nalazi se *posjetiteljski centar Repušnica* u kojoj posjetitelji mogu koristiti multimedijalnu dvoranu, galerijski prostor te suvenirnicu. Centar je početna točka Koščeve staze.

⁶⁰ <https://pp-lonjsko-polje.hr/za-posjetitelje/vidikovci/> (12.7.2023)

Slika 8. Posjetiteljski centar Crna roda u Osekovu

Izvor: <https://pp-lonjsko-polje.hr/završena-izgradnja-i-opremanje-posjetiteljskog-centra-crna-roda-osekovo/> (12.7.2023)

Unutar najnovijeg suvremenog *posjetiteljskog centra Osekovo* moguće je koristiti prezentacijsku dvoranu, suvenirnicu te brojne edukativne i interaktivne interpretacijske sadržaje.

Pješačke staze

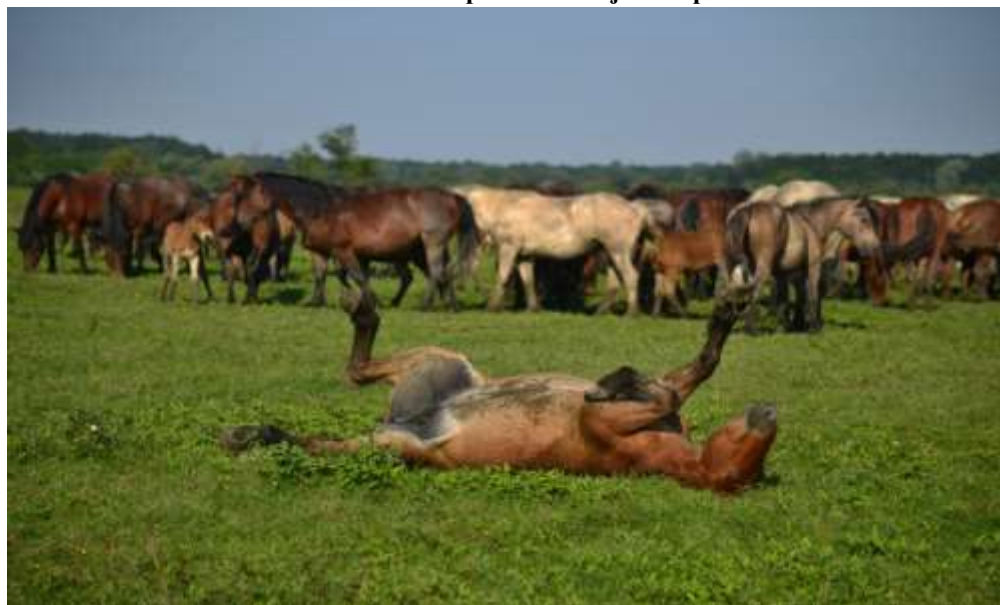
Pješačke staze na području Parka predstavljaju atrakciju za posjetitelje jer tijekom šetnje mogu upoznati i doživjeti prepoznatljivosti Parka. Početna točka *Staze graničara* je Posjetiteljski centar Krapje, a kod prve zaustavne točke smješten je gater s kojeg posjetitelji mogu vidjeti turopoljske svinje koje su specifičnost Parka. U blizini, na otvorenoj ispaši se također nalazi i stado ugroženog slavonsko-podolskog goveda. Stazom se dalje dolazi do najvećeg gnjezdilišta žličarki – posebnom rezervatu Krapje dol. Pošto se na području Parka u prošlosti nalazila Vojna krajina, kao podsjetnik na tu prošlost, uz stazu su izgrađena dva čardaka, replike drvenih povijesnih stražarnica.

Na *Stazu Posavaca* kreće se iz Posjetiteljskog centra Čigoč. Posjetitelji tijekom šetnje stazom mogu upoznati način života stanovništva, kako su u povijesti iskorištavali oranice te pašnjake, posebice o tradicijskom stočarenju koje je karakteristično za područje Parka. Uz stazu se nalazi i vidikovac s kojeg se mogu vidjeti životinje na ispaši te promatrati ptice.

Tenina staza je izgrađena u spomen hrvatskog pisca Josipa Kozarca koji je na području gdje je izgrađena staza, kod Lipovljana bio prvi upravitelj Šumarije Lipovljani i gdje je provodeći vrijeme tamo stvorio svoja najpoznatija djela. Staza se nalazi na uzvišenom dijelu (takozvanoj gredi) te se ne nalazi u poplavnom dijelu Parka. Stazu je moguće proći isključivo uz stručne vodiče Parka.

Početna i završna točka *Koščeve staze* nalazi se u Posjetiteljskom centru Repušnica. Staza se proteže uz sjeverni nasip retencije Parka.

Slika 9. Izvorna pasmina konja na ispaši

Izvor: <https://pp-lonjsko-polje.hr/otkrijte-neotkriveno/> (13.7.2023)

Posebna atrakcija tijekom šetnje je krdo izvorne pasmine konja koji se nalaze uz stazu na slobodnoj ispaši.⁶¹

Na području Parka posebnu atrakciju čini plovidba plovilima čamcima na solarni pogon te plovilom Vodomar ili turističkim brodom Katarina koji je namijenjen za veće grupe (kapacitet broda je 70 osoba). Vožnja se odvije po rijeci Savi sve do ušća Une, a tijekom vožnje posjetitelji mogu vidjeti bogatu floru i faunu koja se nalazi uz rijeku.⁶²

3.1.3.2. Turističke aktivnosti Parka prirode Lonjsko polje

U sklopu Parka postoji niz programa i aktivnosti za sve uzraste. Aktivnosti se mogu provoditi individualno ili u grupama uz prethodnu najavu. Najčešće aktivnosti koje se provode su upravo edukativne aktivnosti za predškolsku ili školsku djecu.

Aktivnosti za djecu

U sklopu Parka postoji niz programa osmišljeni u svrhu edukacije predškolske i školske djece koji se najčešće provode tijekom školskih izleta u Park. U sklopu programa djeca dobivaju radne listiće koje rješavaju na temelju provedene edukacije od strane stručnih vodiča. Jedan od takvih programa je *Krapje – selo graditeljske baštine* u kojem se djecu educira o važnosti očuvanja tradicijske arhitekture, a poslije toga djeca uživaju u vožnji čamcima na solarni pogon. *Žličarka – ptica sa žlicom* je program koji se odvija na Stazi graničara u kojem se djeca educiraju o posavskim konjima, o izvornom stadu slavonsko-srijemskog podolskog goveda te turopoljske

⁶¹ <https://pp-lonjsko-polje.hr/za-posjetitelje/rekreativni-sadrzaji/pjesacke-staze/> (13.7.2023)

⁶² <https://pp-lonjsko-polje.hr/za-posjetitelje/rekreativni-sadrzaji/voznja-brodom/> (13.7.2023)

svinje. Potom u Krapje dolu djecu upoznaju s kolonijom žličarki koja tamo obitava, a program također završava vožnjom čamcima na solarni pogon. *Bijela roda* je program koji se odvija u Čigoču gdje se kroz šetnju djecu kroz priču i promatranje roda krovovima drvenih posavskih kuća educira o rodama, a nakon toga djecu voze čamcima na solarni pogon po Strugu. Nadalje, program *Posavski konj* odvija se u Posjetiteljskom centru Repušnica u kojem se djecu educira u posavskom konju, izvornoj pasmini područja Parka. Potom djeca uz stručno vodstvo odlaze u Repušničko polje gdje mogu vidjeti konje zajedno s kravama na otvorenoj ispaši. *Vodozemci* je program koji također započinje u Posjetiteljskom centru Repušnica, a potom u Repušničkom polju provode edukaciju o različitim vrstama vodozemaca koje obitavaju na području Parka. *Program Ptica kosac – tajnoviti livadni pjevač* je program edukacije o ptici koscu te razlozima ugroženosti i zaštite te vrste. Program se dalje odvija u Repušničkom polju koje je prirodno stanište ptice kosca.⁶³

Birdwatching

Kako Park prirode Lonjsko polje ima bogatu ornitofaunu što i dokazuje da se od 1989. godine nalazi na popisu IBA (Important Bird Area) područja. Stoga, istraživači te promatrači ptica mogu na području Parka vidjeti veliki broj vrsta kojima je Park stanište. Neke od vrsta koje su posebno interesantne za vidjeti su: Siva čaplja (*Ardea cinerea*), Čaplja danguba (*Ardea purpurea*), Crna roda (*Ciconia nigra*), Gak (*Nycticorax nycticorax*), Žličarka (*Platalea leucorodia*), Štekavac (*Haliaeetus albicilla*), Vodomar (*Alcedo atthis*) te brojne druge ptice kojima je Park gnjezdilište, zimovalište te obitavalište. U sklopu Parka nalazi se i Posebni ornitološki rezervat Krapje dol gdje promatrači ptica mogu vidjeti veliki broj čaplji te žličarki. Posebnost rezervata su upravo žličarke iz razloga što je Park gnjezdilište za 10 % cjelokupne europske populacije žličarki, stoga Park u svom logu ima upravo tu vrstu ptice.⁶⁴

⁶³ <https://pp-lonjsko-polje.hr/za-posjetitelje/edukativni-programi-za-djecu/> (13.7.2023)

⁶⁴ <https://pp-lonjsko-polje.hr/za-posjetitelje/rekreativni-sadrzaji/promatranje-ptica/> (13.7.2023)

3.2. Turizam Parka prirode Kopački rit

Park prirode Kopački rit je razvijena turistička destinacija, koja pruža prije svega mjesto za odmor, potom razni niz sportsko-rekreativnih aktivnosti, plovidbu jezerom, vožnju čamcima, kanuima, pruža razne edukativne programe, foto safari, sportsko-rekreacijski ribolov te je moguće posjetiti kompleks Dvoraca Tikveš.

3.2.1. Prometna povezanost

Užom i širom zonom Parka prirode Kopački rit prolazi par značajnih europskih prometnih koridora u kojima su zastupljene sve vrste prometa. Sa zapadne strane Parka prolazi značajan europski cestovno-željeznički koridor s formiranim trasama: državna cesta D7 (Granični prijelaz Duboševica – Beli Manastir – Osijek – Đakovo – Slavonski Šamac) te željeznička pruga (granica Republike Mađarske – Beli Manastir – Osijek – Đakovo – Strizivojna/Vrpolje – Slavonski Šamac – granica Bosne i Hercegovine).⁶⁵ Najviše posjetitelja do Parka dolazi iz pravca grada Osijeka te Baranjskom obilaznicom preko Darde i Bilja.⁶⁶ Zračni promet još uvijek nije razvijen, a zračna luka nalazi se dvadesetak kilometara od grada Osijeka te je povezana s glavnim međunarodnim središtima.

⁶⁵ Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, „*Prostorni plan Parka prirode Kopački rit*“, 6 (13.7.2023)

⁶⁶ Javna ustanova Park prirode Kopački rit, „*Studija upravljanja posjetiteljima Parka prirode Kopački rit*“, 11 (13.7.2023)

3.2.2. Smještaj i gastronomija

Ukupni smještajni kapaciteti za Osječko-baranjsku županiju iznose preko 2740 kreveta hotelskog te privatnog smještaja. Najveći dio pripada hotelskim kapacitetima grada Osijeka, a tek onda privatni smještaj.⁶⁷ Što se tiče samih naselja Parka prirode Kopački rit smještaj se nudi najvećim dijelom u privatnim apartmanima ili obiteljskim gospodarstvima koja uz primarnu djelatnost pružaju i smještaj.

Tablica 5. Smještajni kapaciteti u naseljima Parka prirode Kopački rit

Objekt	Mjesto	Broj soba	Broj kreveta
Agroturizam Crvendać	Bilje	3	8
Apartmani Kovač	Bilje	2	4+2
Apartmani Vrata Baranje	Bilje	6	15+1
Apartman i sobe Corina	Bilje	3	9+1
OPG Habitat	Bilje	1	3
Seosko gospodarstvo Lacković	Bilje	7	16+1
Baranjska oaza	Bilje	6	12
Apartman Vidaković	Bilje	2	4+1
Apartman Buga Bilje	Bilje	2	8
Sobe Mazur	Bilje	4	8
Kuća za odmor Dunja	Bilje		6+2

⁶⁷ Osječko-baranjska županija, „Master plan turizma Osječko-baranjske županije“, 45 (13.7.2023)

Villa Sandrina	Bilje	2	5+2
Sobe Veber	Bilje	2	7
Pansion Jelić	Bilje	3	6
OPG Toma	Bilje	2	4
Sobe Lutra	Bilje	6	11
Biljski krokodil	Bilje		12
OPG Etimof	Bilje	3	6
Seljačko domaćinstvo Aleksander	Bilje		6
Apartman Kairos	Bilje	2	4
Hotel Lug	Lug	13	40
Kuća za odmor Biljkinog oca	Lug	2	6
Seosko domaćinstvo Citadela	Vardarac	3	11
Pannonia Terranova	Vardarac	8	20
OPG Ante Ursić	Zlatna Greda		11
Hostel Zlatna Greda	Zlatna Greda	10	46
Kuća za odmor Guska	Kopačevo	2	4
Seoski turizam „Vaš“	Kopačevo	2	4
Pansion Capistro	Kopačevo	5	12+
OPG Dokić	Kopačevo	4	8+
OPG Dijana	Kopačevo	2	4
Kamp odmorište Family	Kopačevo	19 parcela	57
Didin konak	Kopačevo		18
Kuća za odmor	Kopačevo	3	6

Fisherman			
Baranjska eko drvena kuća	Kopačevo	3	6
Ekogospodarstvo Orlov put	Kopačevo	5	10
Seoska kuća Baranjske noći	Karanac	4	8
Poljoprivredno gospodarstvo Ivica i Marica	Karanac	20	40
Kuća za odmor Marija	Karanac	4	10
Obiteljsko gospodarstvo Sklepić	Karanac	7	10+
Ladanjska kuća Tri mudraca Inn	Karanac	12	36
Villa Sorella	Karanac	3	8
Etno kuća Martinov	Zmajevac	2	4+
Ruralna kuća za odmor Zajec	Zmajevac	4	8+
Podrumi Kolar	Suza	3	6
Seosko domaćinstvo Stara Baranja	Kneževi Vinogradi	5	12

Izvor: Izrada autora prema podacima s web stranice: <https://tzo-bilje.hr/smjestaj-baranja/> i prema Roth i Despot, „Atlas ruralnog smještaja Osječko-baranjske županije“ (14.7.2023)

Kao što je u tablici prikazano, najveći broj smještajnih objekata nalazi se u naseljima Bilje i Kopačevo. Trenutačni broj smještajnih kapaciteta podijeljen je u 46 različitih smještajnih objekata s preko 180 soba i 19 parcela u kampu te je moguće primiti više od 770 osoba. Hotel Lug, Hostel Zlatna Greda, Kamp odmorište Family, Poljoprivredno gospodarstvo Ivica i Marica

su smještajni objekti koji mogu primiti više od 40 osoba. Najveći broj smještajnih objekata može primiti maksimalan broj od 10 osoba.

U sklopu smještajnih objekata moguće je koristiti uslugu prehrane i pića. Neki od restorana u okolici Parka su Didin konak, restoran hotela Lug, Darocz, Čingi lingi čarda koji nude baranjske specijalitete poput fiš paprikaša, šarana na rašljama, perkelt od soma te raznoraznih suhomesnatih proizvoda iz domaće proizvodnje.⁶⁸

3.2.3. Turističke atrakcije i aktivnosti u Parku prirode Kopački rit

Bogatu ponudu Parka čini prije svega raznolika te jedinstvena prirodna baština, a potom i kulturno-povijesna baština. Posjetitelji mogu uživati u šetnjama, kao i vožnji brodom, vlakicom, biciklom te fotosafariju uz stručno vođenje, promatranju ptica.

3.2.3.1. Turističke atrakcije Parka prirode Kopački rit

Najpoznatiji kulturno-povijesni spomenik područja Parka je *kompleks dvoraca Tikveš* koji se nalazi u sjevernom dijelu Parka, a izgrađen je u drugoj polovici 19. stoljeća. Kompleks čini dvorac i ladanjska kuća s pratećim objektima koji se nalaze u stoljetnoj hrastovoj šumi. Dvorac je perivojem i šetnicom povezan s ladanjskom lovačkom vilom te sakralni objekt, kao i kapelica koji su smješteni južno.⁶⁹ Danas se u sklopu dvorca nalazi prezentacijsko – edukacijski centar

⁶⁸ <https://tzo-bilje.hr/eno-gastro/> (14.7.2023)

⁶⁹ Štokalo i Kovačević, „Kopački rit“, 139 (15.7.2023)

Tikveš s multimedijalnim i interaktivnim postavom gdje posjetitelji mogu upoznati bogatu prirodnu i kulturno-povijesnu baštinu Parka.⁷⁰

Slika 10. Dvorac Eugena Savojskoga

Izvor: <https://tzbaranje.hr/dozivite/kulturne-znamenitosti/dvorac-eugena-savojskog/> (15.7.2023)

U naselju Bilju, smještene je drugi dvorac područja Parka, *dvorac Eugena Savojskoga* izgrađen još u prvoj polovici 18. stoljeća. U sklopu dvorca, izgrađen je i perivoj s bogatstvom autohtonog drveća te je zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture. Danas se u dvorcu nalazi Javna ustanova Parka, a u podrumu se nalazi izložbena galerija „Eugen Savojski“.⁷¹

Istočno od sela Bilja nalazi se *selo Kopačevo* koje je specifično po tome što je u prošlosti Kopačevo bilo ribarsko naselje, te je tada cijelo selo živjelo upravo od ribarenja. Danas, stanovništvo Kopačeva većinski čine Mađari. U rujnu se u sklopu Parka održava manifestacija Ribarski dani gdje se pripremaju razni specijaliteti, od kojih su i fiš paprikaš, šaran na rašljama, razna jela od divljači. U naselju se danas nalazi prijemni centar Parka.⁷²

⁷⁰ <https://pp-kopacki-rit.hr/posjet-dvorcima-u-tikvesu/> (15.7.2023)

⁷¹ <https://tzbaranje.hr/dozivite/kulturne-znamenitosti/dvorac-eugena-savojskog/> (15.7.2023)

⁷² <https://pp-kopacki-rit.hr/selo-kopacevo/> (15.7.2023)

Prijemni centar Mali Sakadaš, nalazi se u Kopačevu, a unutar centra moguće je pogledati multimedijalnu izložbu o Parku, o bogatoj bioraznolikosti poplavnog područja, o najpoznatijim životinjskim stanovnicima Parka, te o procesu plavljenja.

Iz prijemnog centra Mali Sakadaš kreće *poučno – edukativna staza Bijeli lopoč* te vodi do Sakadaškog jezera. Tijekom šetnje, posjetitelji mogu preko poučnih oznaka upoznati bogatu floru i faunu Parka te cjelokupni močvarni ekosustav.

Jedna od najvećih atrakcija tijekom rujna u Parku je *rika jelena*, koja traje sve od početka pa do sredine. Radi se zapravo o parenju jelena, odnosno o glasnom javljanju jelena kako bi privukli suprotni spol. Park je stanište europskog jelena (*Cervus elaphus*).⁷³

3.2.3.2. Turističke aktivnosti Parka prirode Kopački rit

Jedna od aktivnosti u Parku je svakako *plovidba brodom* po jezeru Veliki Sakadaš kroz Posebni zoološki rezervat koja je prikazana na slici 11.

Uz plovidbu brodom koja traje oko 40 minuta, program uključuje i stručno vodstvo, posjet izložbi o flori i fauni te šetnju poučnom stazom. Isti takav program moguće je kupiti i kod *plovidbe čamcem* koja traje oko sat vremena i uključuje stručno vodstvo, šetnju poučnom stazom te posjet izložbi.⁷⁴ Također, postoje i *kanu izleti* po jezeru koje se nalazi u Posebnom zoološkom rezervatu.

⁷³ <https://pp-kopacki-rit.hr/rika-jelena/> (15.7.2023)

⁷⁴ <https://pp-kopacki-rit.hr/plovidba-brodom/> (15.7.2023)

Slika 11. Plovidba brodom kroz Posebni zoološki rezervat

Izvor: <https://upoznajhrvatsku.com/ponuda/park-priode-kopacki-rit> (15.7.2023)

Park prirode Kopački rit predstavlja u ovom dijelu Europe najveće gnjezdilište orla štekavca kao i najveće kolonije kormorana i sivih čaplji u Republici Hrvatskoj. Stoga je *fotosafari/birdwatching* svakako jedna od aktivnosti koja je atraktivna u Parku. Mjeseci koji su najbolji za ovu aktivnost su travanj, svibanj, lipanj te kolovoz, rujan i listopad kada je moguće vidjeti najveći broj ptica. U poplavnom periodu moguće je promatrati uz plovidbu čamcem, dok za vrijeme sušnih perioda najbolji obilazak te promatranje u šumi.⁷⁵ U sklopu ponude Parka, moguće dobiti dozvolu, dnevnu ili cjelogodišnju za *rekreacijski ribolov* na prirodnim i umjetnim kanalima te na rijeci Dunavu.⁷⁶

Edukativni programi

U sklopu Parka postoje razni programi koji se prilagođavaju uzrastima (najvećim dijelom su to programi za školske izlete). Program *Priče iz močvare* kojemu je naglasak na samom močvarnom eko sustavu, vrsti staništa te flori i fauni koja obitava u močvarama. Program uključuje obilazak multimedijske galerije uz stručno vodstvo, potom šetnicom do pristaništa determiniraju razne biljke i životinje te uz plovidbu brodom se upoznaju s ihtiofaunom Parka.

⁷⁵ <https://pp-kopacki-rit.hr/promatranje-ptica-2/> (15.7.2023)

⁷⁶ <https://pp-kopacki-rit.hr/ribolov-2/> (15.7.2023)

Program *Čudesni Tikveš* uključuje edukativno – interaktivnu šetnju kroz dvorac Tikveš uz stručno vodstvo te upoznavanje biljnog i životinjskog svijeta kroz multimedijalni postav prirodne baštine Kopačkog rita u dvorcu.

Putevima duha u močvari je program kroz kojeg se djecu upoznaje s Parkom, te tematski je podijeljen ovisno o razredima koja djeca pohađaju. Djecu od četvrtog do osmog razreda se upoznaje s radnjom knjige „Duh u močvari“ te se u sklopu toga organizira šetnja te posjet mjestima radnje iz knjige.

Program *Zaštićena područja u RH* je program namijenjen srednjoškolskim uzrastima. Kroz program se učenike upoznaje s nacionalnim parkovima i parkovima prirode u Hrvatskoj, važnosti vizualnog identiteta parkova, održivom korištenjem eko sustava, koja je uloga i važnost rijeke Dunav u Hrvatskoj i Europi. U sklopu programa, organiziran je posjet izložbi o flori i fauni Parka te šetnja Šetnicom bijelog lopoča i za kraj vožnja brodom.⁷⁷

⁷⁷ <https://pp-kopacki-rit.hr/edukativni-programi/> (15.7.2023)

4. Istraživanje upravljanja, daljnje zaštite i očuvanja baštine u kontekstu turističkog vrednovanja zaštićenih područja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit

Tijekom povijesti čovjekovo ponašanje prema okolišu se mijenjalo. U samim počecima čovjek je prema prirodi osjećao strahopoštovanje te je bio u podređenom položaju. Međutim razvojem civilizacije taj odnos se znatno promijenio te je priroda postala resurs za zadovoljavanje čovjekovih materijalnih potreba. Time je došlo do negativnih posljedica na sve sastavnice okoliša.⁷⁸ Stoga, zaštita okoliša i prirode predstavlja važnost za sveukupan ekološki svijet 21. stoljeća. Zaštita okoliša predstavlja razne mehanizme ophođenja s okolišem kako bi se okoliš zadržao u stanju koji ne može ugroziti čovjekov opstanak na nekom prostoru i vremenu. S druge strane, zaštitom prirode se želi očuvati priroda i njezine vrijednosti, odnosno pažljivo koristiti prirodne resurse zemlje, poput životinja, biljaka te fosilnih goriva.⁷⁹ Zaštita okoliša predstavlja temelj održivog razvoja.⁸⁰

Održivi razvoj danas predstavlja vodeću razvojnu paradigmu koju su prihvatile sve razvijene države svijeta.⁸¹ Održivi razvoj čine tri glavne sastavnice: društvo, gospodarstvo i okoliš, a bit održivog razvoja je postići ravnotežu između sve tri sastavnice. Kako izvorni okoliš predstavlja osnovni resurs na kojem se temelji hrvatski turizam, ekološki održivi razvoj turizma treba predstavljati temeljnu odrednicu za gospodarski i socijalni razvoj prostora kako u sadašnjosti tako i u budućnosti.⁸² Međusobna veza između turizma i zaštićenih područja na području Hrvatske donosi niz pozitivnih, ali i negativnih posljedica. Iz tog razloga, kako bi se ostvarile potrebe ekološke održivosti razvoja prostora potrebno je odrediti ciljeve održivog razvoja od kojih je bi

⁷⁸ Herceg, „Okoliš i održivi razvoj“, 31 (15.8.2023)

⁷⁹ Ibid., 26 (15.8.2023)

⁸⁰ Tišma i Boromisa i Funduk i Čermak, „Okolišne politike i razvojne teme“, 19 (15.8.2023)

⁸¹ Ibid., 21

⁸² Grofelnik, „Je li održivi razvoj turizma ostvariv?“, 24 (6.9.2023)

jedan bio: postizanje odnosno zadržavanje ekonomskog, sociološkog, demografskog i ekološkog integriteta, a drugi bi bio: očuvanje te razvijanje kulturnog identiteta prostora.⁸³

Kao što je navedeno u uvodu rada, cilj provedenog istraživanja s članovima Javnih ustanova Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit jest utvrditi postoji li u Parkovima prostor za daljnji razvoj turizma koji bi trebao biti oblikovan u skladu s okolišnom održivošću te interesima lokalne zajednice. Na pitanja za intervju za Javnu ustanovu Parka prirode Lonjsko polje odgovorila je stručna suradnica prodaju i marketing Arijana Jurić, dok je za Javnu ustanovu Parka prirode Kopački rit na pitanja za intervju odgovorila rukovoditeljica Odsjeka za prihvrat posjetitelja i edukaciju Ružica Marušić.

Pitanja za Park prirode Lonjsko polje

1. Koliko je turističkih posjeta u parku godišnje? Koliki je udio domaćih, a koliko stranih gostiju? Na koji način upravljate kapacitetom nosivosti i koliko iznosi maksimalni kapacitet tijekom sezone posjeta Parku?

Što se tiče turističkih posjeta, Park prirode Lonjsko polje je 2022. godine posjetilo prema broju prodanih ulaznica 10 000 posjetitelja, no u realnosti taj broj je iznosio preko 14 000 posjetitelja pošto na nekim lokalitetima još uvijek nije moguće izmjeriti posjećenost, te za djecu mlađu od 7 godina posjet u Park je besplatan. Udio domaćih posjetitelja u ukupnom broju posjetitelja iznosi preko 60 %, dok je ostatak udio stranih posjetitelja. Najveći broj stranih posjetitelja dolazi iz Njemačke te Francuske i Belgije. Strani posjetitelji većinom ostaju po nekoliko dana u posjetu

⁸³ Grofelnik, „Je li održivi razvoj turizma ostvariv?“, 25 (6.9.2023)

Parku. Prije par godina izrađena je studija koja određuje maksimalni kapacitet zona u Parku, prije svega zbog nerazmjernog posjećivanja unutar zona Parka. Za najfrekventnija mjesta izrađen je maksimalni broj posjetitelja dnevno koje je unutar zona moguće zaprimiti te se prilikom rezervacija karata i kupovine istih toga držimo kako ne bi došlo do velikih gužvi, posebice tijekom sezone obilaska Parka. Stoga je na četiri lokacije, a to su prijamni centar Čigoč, Staza Posavaca, Staza Graničara te Košćeva staza određeno da je maksimalni dnevni broj posjetitelja 785.

2. Suradujete li s LAG-ovima kroz projekte? Koje su to teme i aktivnosti kojih se dotičete u zajedničkoj suradnji?

Što se tiče LAG-projekta zajedno s lokalnom zajednicom grada Kutine sudjelovali smo kao partneri u izgradnji prosvjetiteljskog centra u Repušnici, bili smo uključeni i kroz niz radionica koje su se održavale u sklopu istoga projekta.

3. Na koji način suradujete s lokalnim stanovništvom i u kolikoj mjeri su oni uključeni u turizam Parka? Koje su to djelatnosti kojima se lokalno stanovništvo bavi, a da pridonose turističkoj ponudi? Potičete li razvoj malih poduzetničkih projekata lokalnog stanovništva?

Lokalno stanovništvo unutar Parka se u zadnje vrijeme sve više počinje baviti turizmom. Većinom su to mladi ljudi koji su ostali u krajevima te imaju svoja gospodarstva koji prate trendove današnjeg tržišta. Postoje obrti, gospodarstva koja pružaju turistima smještaj, iskustvo gastronomije. U ponudi se mogu pronaći i domaći proizvodi poput suhomesnatih proizvoda od divljači, posebice od turopoljske svinje, izvorne pasmine područja Parka. Uz to, nude se razni ručno izrađeni proizvodi i replike starih alata koji su u prošlosti bili upotrebljavani. Većina proizvoda se nalaze u sklopu suvenirnica Parka gdje posjetitelji mogu kupiti suvenire i tako podržati lokalnu zajednicu. Svi koji nam se obrate u vezi pomoći podrške ostvarenja željenog

projekta, adekvatno im pomognemo ili uputiti ih dalje ustanovama koji se bave određenim pitanjima kako bi dobili adekvatne savjete te ostvarili svoje zamisli.

4. Njegovanje tradicije od strane lokalnog stanovništva (pašarenje, razni zanati koje lokalno stanovništvo izrađuje) smatrate vrlo bitnim dijelom turističke ponude. S druge strane, imate relativno staro stanovništvo i prisutnost depopulacije koja je sve izraženija. Na koji način se borite protiv tog procesa koji negativno može djelovati na ukupnu turističku ponudu Parka? Postoje li aktivnosti i koliko često ih provodite među mladim lokalnim stanovništvom da ih zainteresirate za uključenost u turizam?

Depopulacija stanovništva je problem na nivou cijele države. Unutar Parka prirode Lonjsko polje imamo 14 ruralnih naselja u kojemu nažalost živi pretežito staro stanovništvo. Mladi ljudi se sele u veće gradove napuštajući seoska imanja. Za posljedicu svega toga imamo izumiranje tradicije bavljenja starim zanatima. Možemo reći da je dio turističke ponude arhaičan način pašarenja koji je se u dobroj mjeri zadržao na zajedničkim pašnjacima unutar Parka. Početkom proljeća na istom pašnjaku pasu više vrsta životinja krave, konji, svinje. Njihov način zajedničkog djelovanja ima pozitivan učinak na poticanje i održavanje biološke raznolikosti a nesvakidašnji prizori pašne životinja u bogatoj prirodi područja Parka zasigurno predstavljaju dobru prosvjetiteljsku ponudu. Stanovništvo unutar Parka odlazi zbog ne mogućnosti nalaženja posla, nedostatka škola, vrtića i osnovnih zdravstvenih ustanova u ruralnim mjestima u Parku. Slaba prometna povezanost s obližnjim većim mjestima.

5. Na koji način potičete vlasnike starih kuća na njihovu obnovu u turističke svrhe? S obzirom da je i obrazovna struktura stanovništva nepovoljna, educirate li seosko stanovništvo oko planiranja, financiranja, uređenja kuća, oko ophođenja domaćih i stranih turista, vođenja knjigovodstva i ostalih zakona koje se malo i srednje poduzetništvo treba pridržavati?

Javna Ustanova Parka prirode Lonjsko polje u svome radu ima obavezu očuvanja bioloških i krajobraznih vrijednosti ovog dijela zaštićenog područja. Čuvanjem ovih vrijednosti zasigurno stvaramo dobru sredinu koja je prepoznata od strane posjetitelja. Posjetitelji svojim dolaskom spoznaju da se radi o velikom području i istinski ljubitelji prirode imaju potrebu boravka u Parku više od jednoga dana. Domaće stanovništvo koje se bavi ugostiteljstvom i u svojoj ponudi nudi smještajne kapacitete prepoznalo je benefite područja i možemo reći da svojom ponudom zadovoljavaju potrebe posjetitelja. Javna ustanova Parka prirode Lonjsko polje očuvanjem krajobraznih i bioloških vrijednosti a samim time i interesiranjem za dolazak što većeg broja posjetitelja neposredno utječe na razvoj smještajnih kapaciteta unutar Parka. Edukacija oko planiranja, ophođenju prema turistima, vođenju knjigovodstva nisu aktivnosti koje u radu Ustanove su prepoznatljive kao primarne djelatnosti. Ako nam se netko obrati za pomoć sigurno ćemo o ga uputiti za pomoć i savjet u institucije koje su nadležne npr.za obnovu drvenih kuća.

6. Je li u Parku prirode Lonjsko polje dozvoljen lovni turizam? Kako kontrolirati takav oblik turizma s obzirom na veliki broj životinja koje obitavaju u parku i na njihovu zaštitu? Na koji način izbjeći krivolov? Postoji li budućnost lovnog turizma?

Unutar Parka prirode Lonjsko polje postoji 16 ovlaštenih lovnih društava koji upravljaju lovnim područjem. Unutar svakog lovnog područja dozvoljen je lovni turizam koji se odvija u skladu s lovnim osnovama koje jasno propisuju vrijeme dozvoljenog lova na pojedinu vrstu divljači ili životinja. Krivolov se u potpunosti ne može izbjeći ali dobrim mjerama zaštite i nadzora nad lovnim područjima zasigurno se može svesti na minimum.

7. Koji oblik/ci turizma je trenutno najviše razvijen/i u Parku prirode? Na koji način planirate dalje nadograđivati postojeći oblik ili razvijati nove oblike turizma koji će biti u skladu s načelima održivog razvoja?

Ruralni turizam je svakako jedan od najrazvijenijih oblika turizma na području Parka, koji nadalje prati i niz popratnih oblika, poput eko turizma, rekreacijskog, gastronomskog turizma, lovnog i ribolovnog koji su većinom ili djelomično razvijeni. Park prirode Lonjsko polje spada pod zelenu turističku destinaciju koje u današnje vrijeme postaje sve veći trend u turističkoj potražnji. Park je ruralno područje, bez velike industrije i zagađenja. Suživot ljudi koji ovdje žive sa prirodom od nekada, kao i sada je najbolji primjer održivosti. Javna ustanova koja upravlja zaštićenim područjem kroz dugi niz godina je provodila i provodi mnoge projekte zaštite prirode, očuvanja bioraznolikosti, restauracije staništa, odnosno vraćanja degradiranih staništa u prvobitno prirodno stanje. Za primjer možemo uzeti restauraciju staništa pogodnih za hranilište ptica močvarica, kao što je to bijela roda, zatim uklanjanje invazivnih stranih biljnih vrsta sa pašnjačkih površina, razna istraživanja i kartiranja ciljnih vrsta i staništa. Uz to održivi turizam je jedan od oblika turizma koji negujemo u sklopu Parka. Uživanje u prirodnim ljepotama, a posebno očuvanoj prirodi zaštićenih područja, jedan je od glavnih interesa turista koji posjećuju Hrvatsku, a posebno posjetitelja Parka prirode Lonjsko polje. Upravo zbog toga organizirani sustav posjećivanja je prvi pozvan da na održivi način razvija i koristi prirodne ljepote. Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje fokusirana je na održivi turizam te smatra da organizirani sustav posjećivanja ima pozitivan utjecaj na razvoj lokalne zajednice i zaštitu prirodnih resursa odnosno da turizam i zaštita prirode idu ruku pod ruku. No, turizam se nigdje ne bi trebao događati, a posebno ne na zaštićenim područjima – nego treba kvalitetno, sustavno i planski upravljati posjetiteljima. Zbog toga posljednjih godina Javna Ustanova Park prirode Lonjsko polje ulaže velike napore i značajna sredstva u razvoj kvalitetne posjetiteljske infrastrukture, te planski pristupamo turizmu na našem području.

8. Koja je ostala infrastruktura koju turisti koriste pri dolasku u park te pri samom boravku? Planirate li dalje poboljšavati infrastrukturu, imate li već određene projekte za budući razvoj i jesu li u skladu s održivim razvojem? Kako upravljate problemom preopterećenosti najfrekventnijih punktova u Parku?

Od infrastrukture koja je najposjećenija u Parku izdvajamo: Pješačke staze: Staza graničara (Krapje), Košćeva staza (Repušnica), Staza posavaca (Čigoč). U izgradnji je edukativna poučna staza Pavlinkov kljun u Mužilovčici. Vidikovci za promatranje ptica na Stazi Graničara su svakako interesantni za posjetitelje te vidikovci u Osekovu, Čigoču i Repušnici. U skorijoj budućnosti planira se proširenje Posjetiteljskog centra Krapje. Renovacija kurije Oberhofer-Hangi u Čigoču za potrebe novog posjetiteljskog centra Čigoč u suradnji s Sisačko – moslavačkom županijom.

9. Koji su budući projekti koje planirate provesti u svrhu poboljšanja turističke ponude, a da pritom zadržite zaštitu Parka na zahtijevanoj razini? Suradujete li sa Turističkom zajednicom županije u nekim projektima koji se dotiču integracije turizma?

Jedan od načina kako održati turizam na razini na kojoj se sada nalazi i kako ne bi došlo do negativnih utjecaja je upravo kroz održivost. Turizam se u zaštićenom području ne bi smio događati, on se mora dobro planirati te imati u vidu svaku stavku zbog kojeg je to zaštićeno područje proglašeno. Upravo je to naša misija i cilj, očuvati te omogućiti budućim generacijama da uživaju u blagodatima Lonjskog polja. S turističkom zajednicom svakako surađujemo po pitanju održavanja svih oblika manifestacija koje se održavaju u sklopu Parka te u naseljima unutar Parka. Sudjelovali smo skupa i na svakoj izrađenoj studiji i strategiji razvoja turizma, a putem strategije razvoja održivog turizma definirano je da održivi turizam (ruralni, kulturni i edukativni) s aktivnim odmorom na selu bude glavni turistički proizvod. Jedan od važnih planova je svakako integracija s regijom te zajedničko plasiranje turističkog proizvoda na tržište kako bi se razvio cijeli unutrašnji dio Hrvatske, a tu je jedan od bitnih ciljeva uključiti privatni sektor odnosno stanovništvo kroz koncept jedinstvenog menadžmenta putem kojeg će se odrediti prioritete te povezati aktivnosti kako bi se dobio integrirani proizvod.

Pitanja za Park prirode Kopački rit

1. Koliko je općenito turističkih posjeta u parku godišnje, koliki je udio domaćih, a koliko stranih gostiju? Na koji način upravljate kapacitetom nosivosti i koliko iznosi maksimalni kapacitet tijekom sezone posjeta Parku?

U Parku prirode Kopački rit, zadnjih godina broj posjetitelja raste, osim godina epidemije COVID-19, s time da su najposjećeniji mjeseci u Parku djelomično travanj, svibanj, lipanj te rujan i listopad. U Parku je prošle godine, 2022. zabilježen rekordan broj posjetitelja te je iznosio preko 46 000 posjetitelja. Što se tiče strukture posjetitelja, prije epidemije udio stranih posjetitelja u ukupnom broju posjetitelja iznosio je oko 20 %, dok je 2022. godine iznosio 14 %. Što se tiče zemalja iz kojih dolaze, najveći broj dolazi iz susjedne Mađarske, potom Njemačke, Francuske te Slovenije.

Park još uvijek nema problema oko kapaciteta nosivosti, kao što imaju pojedini Nacionalni parkovi Hrvatske, no svakako postoje mjesta u Parku na kojima se skuplja najveći broj posjetitelja. Najveći dio turističkih posjeta odvija se u posjetiteljskom centru Kopačevo gdje turisti imaju veliki broj sadržaja, te na jezeru Sakadaš gdje se nalazi pristanište i odakle kreću sve brodske ture. Veliki iskorak u Parku je bio otvorenje posjetiteljskog centra Tikveš koji se nalazi u nepoplavljenom dijelu te je glavnina gužve s područja posjetiteljskog centra Kopačevo rasterećena. Ukoliko se dogode situacije gužve kod posjetiteljskog centra Kopačevo, jednostavno ih preusmjeravamo do posjetiteljskog centra Tikveš ili obrnuto, kako bi se rasteretile gužve te poboljšao protok posjetitelja. Prije par godina, iz jednog projekta smo radili studiju kapaciteta nosivosti te je studijom dokazano kako još uvijek koncentracija turista i Parku nema negativnog utjecaja na prirodu Parka, jer zapravo jako mali dio Parka je posjetiteljima dostupan, dok je najveći dio nedostupan i čovjek nema utjecaja na taj dio.

2. Suradujete li s LAG-ovima kroz projekte? Koje su to teme i aktivnosti kojih se dotičete u zajedničkoj suradnji?

Cijelo vrijeme održavamo kontakt s LAG-ovima, no do sada još uvijek nismo imali formaliziranu suradnju u vidu projekta, no njihove projekte i njihovo djelovanje smo svakako podržavali kroz neke oblike suradnje. No svakako, kod organiziranja manifestacija daju svoj doprinos kod okupljanja malih proizvođača za izložbe. S druge strane, doprinos Parka se očituje kod podrške u projektima, održavanju edukacija u sklopu Parka.

3. Na koji način surađujete s lokalnim stanovništvom i uolikoj mjeri su oni uključeni u turizam Parka? Koje su to djelatnosti kojima se lokalno stanovništvo bavi, a da pridonose turističkoj ponudi? Potičete li razvoj malih poduzetničkih projekata lokalnog stanovništva? Postoje li aktivnosti i koliko često ih provodite među mladim lokalnim stanovništvom da ih zainteresirate za uključenost u turizam?

Ponuda hrane, pića, samog smještaja lokalne zajednice je vrlo bogata, pogotovo što postoji veliki broj eko gospodarstava čija je ponuda zapravo u sinergiji s ponudom Parka i koji nadopunjuju posjet Parku svojom ponudom. U ponudi se mogu pronaći i med, razna domaća alkoholna pića, predmeti izrađeni ručnim radom, mljevena paprika koja je prepoznatljiva upravo na području Parka. U okviru Parka postoji suvenirnica koja sadrži proizvode iz lokalne zajednice, te ih pozivamo da surađuju i donose svoje radove koje će biti u ponudi suvenirnice. Sela općine Bilje u kojoj se nalazi području Parka održavaju svoje višegodišnje manifestacije na kojima sudjelujemo te ih podupiremo najčešće nudeći akcijske cijene ulaznica te razne promotivne pakete. Što se tiče same edukacije mladog stanovništva, svakako da provodimo. Edukacija o Parku nam i je zapravo primarni cilj djelovanja Parka uz zaštitu, jer želimo osvijestiti mlade ljude na samu važnost močvarnog područja. U sklopu Prezentacijsko edukacijskog centra Tikveš organiziramo veliki broj radionica na kojima mogu sudjelovati od osnovnoškolaca do onih odraslih. Često organiziramo i akcije čišćenja na kojima se volonterski mogu prijaviti i sudjelovati.

4. Je li u Parku prirode Kopački rit dozvoljen lovni turizam? Kako kontrolirati takav oblik turizma s obzirom na veliki broj životinja koje obitavaju u parku i na njihovu zaštitu? Na koji način izbjeći krivolov? Postoji li budućnost lovnog turizma?

Lovni turizam je dozvoljen na području Parka prirode, te organizacija lovnog turizma pripada Hrvatskim šumama. Za sami nadzor lovnog turizma u Parku zadužena je stručna služba i služba rangersa. Područje Posebnog zoološkog rezervata je područje gdje je lovni turizam i bilo kakvo gospodarenje zabranjeno zbog stupnja zaštite. Zasada nije zabilježeno nikakvo nekontrolirano ponašanje, te se sve odvija u skladu sa Zakonom o zaštiti. U službi rangersa zaposleno je manje od desetak koji pokrivaju područje Parka više od 23 000 hektara te brinu o svakim nepravilnostima koje uoče. Na pojedinim, kritičnim dijelovima, posebice u Posebnom zoološkom rezervatu, postavljene su kamere kako bi mogli 24 sata pratiti stanje te ako dođe do nepravilnosti ili krivolova reagirati na vrijeme.

5. Koji oblik/ci turizma je trenutno najviše razvijen/i u Parku prirode? Na koji način planirate dalje nadograđivati postojeći oblik ili razvijati nove oblike turizma koji će biti u skladu s načelima održivog razvoja?

Prema istraživanjima koja provodimo u Parku, putem anketa i telefonski, veliki broj posjetitelja ne dođe samo na jedan dan, nego na par dana na odmor u sklopu kojeg dođu i posjetiti Park. Svakako je izletnički turizam jedan od još uvijek vodećih oblika turizma. Za budućnost razvoja turizma svakako je bitan ruralni turizam koji spaja aktivnosti Parka i ponudu okolice Parka. Pošto na području naselja u Parku postoji veliki broj eko gospodarstava, za budućnost se očekuje još veći razvoj ekoturizma. Uz to, lovni i ribolovni turizam predstavljaju veliki potencijal koji bi trebao u budućnosti još više zaživjeti u Parku.

6. Koja je ostala infrastruktura koju turisti koriste pri dolasku u park te pri samom boravku? Planirate li dalje poboljšavati infrastrukturu, imate li već određene projekte za budući razvoj i jesu li u skladu s održivim razvojem? Kako upravljate problemom preopterećenosti najfrekventnijih punktova u Parku?

Adekvatno broju zaposlenih, broju posjetitelja te prihodima od posjećivanja, Park ima zavidnu infrastrukturu za jedan Park prirode u državi. Trenutno se vode projekti oko poboljšavanja pojedine infrastrukture, zasada su to putokazi, proširenje ceste kod posjetiteljskog centra Tikveš zbog nedostatka parkirališta i izgradnje istoga. U budućnosti bi to bili projekti za pomoćne zgrade za zapremanje plovila koje imamo u Parku, te izgradnja promatračnice.

7. Koji su budući projekti koje planirate provesti u svrhu poboljšanja turističke ponude, a da pritom zadržite zaštitu Parka na zahtijevanoj razini? Suradujete li sa TZ županije u nekim projektima koji se dotiču integracije turizma?

Usko surađujemo s turističkim zajednicama i kod organizacije i održavanja manifestacija, radimo često na promidžbi Parka upravo s turističkim zajednicama pogotovo ove godine zajednički smo surađivali s pojedinim influencerima koji su odradili jedan promidžbeni dio za Park.

Interpretacija rezultata istraživanja

Analizirajući oba intervjua primjetna je razlika između ispitanih u pristupu te zaključno odgovorima. Prije svega postoji evidentna razlika između razvijenosti Parkova, što pokazuje broj posjetitelja koji za Park prirode Kopački rit iznosi preko 40 000 posjetitelja, dok broj posjetitelja za Park prirode Lonjsko polje iznosi preko 10 000 posjetitelja što i potvrđuje činjenicu napisanu ranije u radu da je Park prirode Kopački rit jedan od posjećenijih Parkova prirode u Hrvatskoj. Najveća posjećenost u Parkovima odvija se u svega nekoliko mjeseci, tijekom travnja, svibnja, lipnja, potom rujna i listopada te se tada u oba Parka nudi veliki broj programa i aktivnosti za posjetitelje. Upravo ovakva isprekidana posjećenost upućuje na sezonalnost posjećenosti kada

posjetitelji biraju početak proljeća, ljeta i jeseni kada su temperature idealne za aktivni odmor i boravak u prirodi. Isto tako tijekom tih mjeseci zabilježeno je par praznika (poput Uskrsa koji je u travnju, Praznika rada 1. svibnja, Tijelovo i Dan antifašističke borbe u lipnju) koji često budu produženi posebice ako zahvaćaju vikend, stoga posjetitelji najčešće dolaze u to vrijeme kada mogu iskoristiti više dana boraveći u Parkovima. Problem se stvara djelomično kod kapaciteta nosivosti u oba Parka, iako je to u Parku prirode Lonjsko polje izraženo u manjoj mjeri. U Parku prirode Kopački rit se u vršnim terminima opterećenja na frekventnim mjestima, npr. u Posjetiteljskom centru Kopačevo, pojavljuje ogromna gužva i to stvara dodatne probleme i s parkirnim mjestima te odražava na snižavanja razine doživljaja posjetitelja. Iako djelatnici Javne ustanove Parka prirode Kopački rit u trenucima gužve pokušavaju preusmjeriti posjetitelje na ostale prihvatne točke, poput dvorca Tikveš, ipak su vidljivi problemi u upravljanju posjetiteljima tijekom vršnih opterećenja Parka. S ciljem sezonskog rasterećenja, potrebno je stvoriti ponudu kroz ostale mjesece koji nisu toliko atraktivni za posjećivanje, kako bi se postiglo smanjenje preopterećenosti i segmentacija posjetitelja.

Što se tiče suradnje s LAG-ovima, Javna ustanova Parka prirode Lonjsko polje je tijekom projekta za izgradnju Posjetiteljskog centra u Repušnici imao usku suradnju, odnosno partnerstvo s LAG-om Moslavina koja obuhvaća tri županije (Sisačko-moslavačku, Bjelovarsko-bilogorsku te Zagrebačku županiju). Kroz projekt su ojačani kapaciteti lokalnih dionika za razvoj turizma kako javnih tako i privatnih, te je projektom pokrenuto povezivanje pružatelja turističkih usluga i institucija koje podupiru razvoj poduzetništva u turizmu.⁸⁴ U Parku prirode Kopački rit zasada nije zabilježena suradnja s LAG-ovima u vidu projekta, nego samo suradnja kroz organizaciju manifestacija, održavanja sajмова na kojima sudjeluju izlagači iz općina koje se nalaze na području Parka prirode Kopački rit.

Suradnja s lokalnim stanovništvom realizirana je u oba Parka putem pružanja mogućnosti plasiranja proizvoda u suvenirnicama Parkova, dakle radi se o raznim domaćim proizvodima, poput meda, džema, alkoholnih pića, raznih rukotvorina i ostalih proizvoda koje izrađuje lokalno stanovništvo. Tijekom godine, dva do tri puta u Parku prirode Lonjsko polje održavaju se edukacije zajedno s radionicama o važnosti močvarnih područja i njihovoj zaštiti na kojoj može

⁸⁴ <https://pp-lonjsko-polje.hr/nasi-projekti/posjetiteljski-centar-repusnica/> (6.9.2023)

prisustvovati lokalno stanovništvo, kako bi podigli razinu svijesti o prirodnim i povijesnim bogatstvima područja Parka.⁸⁵

U Parku prirode Lonjsko polje postoji specifični krajobraz koji je jedinstven, s velikim brojem tradicijskih drvenih kuća koje predstavljaju veliki potencijal za obnovu i time razvoj turizma. No, nažalost depopulacija predstavlja veliki problem tog kraja kao i nemogućnost zaposlenja, stoga drvene kuće propadaju jer nema dovoljno mladog stanovništva koje bi se odvažilo na projekte obnove u svrhu turizma. Isto tako, zbog velikog broja starog stanovništva i odlaska mladog stanovništva polako izumiru običaji i zanati kojima se nema tko učiti. Javna ustanova Parka prirode Lonjsko polje bi mogla između Turističkih zajednica Općine Jasenovac, Grada Kutine, Grada Novske, Grada Popovače te Turističke zajednice Sisačko-moslavačke županije ostvariti pomak razvoja turizma kroz zajedničku suradnju da se drvene kuće valoriziraju u turističke svrhe kako kroz poticaj lokalnog stanovništva na prijavu za projekte obnove drvenih kuća, tako i kroz zajedničku suradnju te provođenje edukacija o važnosti tradicije i očuvanja iste. Time bi se tradicija postavila kao temelj razvoja turizma na tom području i stvorio bi se prepoznatljiv proizvod na turističkom tržištu koji bi privukao i domaće, ali i strane turiste.

Oba Parka naglašavaju ruralni turizam kao jedan od glavnih oblika turizma u Parku. Ruralni turizam sa sobom nosi i niz popratnih oblika, poput lovnog, ribolovnog, ekoturizma, gastronomskog turizma te svaki pojedinačni oblik predstavlja veliki potencijal za još veći razvoj te se obje ustanove žele fokusirati na razvoj upravo tih oblika turizma. Iako izletnički turizam prednjači kao najrazvijeniji oblik turizma u oba Parka, lovni turizam je jedan od oblika turizma koji je u oba područja dozvoljen te predstavlja značajan razvojni potencijal. Istovremeno, razvoj lovnog turizma zahtjeva značajna ulaganja iz razloga što treba biti kontroliran kako bi se izbjegao krivolov na velikim površinama oba Parka.

Park prirode Lonjsko polje je zelena turistička destinacija u kojem lokalno stanovništvo živi još uvijek u skladu s prirodom kao nekada, te je Park udaljen od industrije, stoga je zagađenost svedena na minimum. Također, održivi turizam je oblik turizma koji je potrebno dalje potencirati i dalje razvijati te usklađivati sa zaštitom okoliša Parka. Navedeno, je i potvrđeno kroz zadnji

⁸⁵ <https://pp-lonjsko-polje.hr/edukativne-aktivnosti-za-lokalno-stanovnistvo-i-zaposlenike-parka-prirode-lonjsko-polje/> (6.9.2023)

odgovor, gdje dionici iz uprave Parka spominju zajedničku suradnju s turističkom zajednicom u oblikovanju strategije koja kao glavni turistički proizvod stavlja održivi turizam i aktivnim odmor na selu.

Oba Parka planiraju projekte za izgradnju i proširivanje infrastrukture kroz zajedničku suradnju s turističkim zajednicama i ostalim partnerima, kako bi podigli ponudu na višu razinu i omogućili posjetiteljima pozitivan doživljaj pri dolasku u Parkove prirode Lonjsko polje i Kopački rit.

5. Zaključak

Razvoj turizma u zaštićenim močvarnim područjima nije rijetkost te je navedeno i potvrđeno u studijama slučaja, unutar ovog diplomskog rada, koji analizira stanje i mogućnosti održivog turističkog razvoja Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit. Za hrvatski turizam, prirodni resursi predstavljaju važan čimbenik kod privlačenja turista i razvoja turizma. Prirodni resursi su osnova za razvoj budućeg održivog turizma što je i dokazano u ovom radu putem intervjua s Javnim ustanovama Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit. Iz tog razloga, bitno je uskladiti razvoj turizma s održivošću koja će biti dugoročna kako bi prirodni resursi bili maksimalno zaštićeni.

Kroz rad su prikazane specifičnosti Parkova i važnost njihove zaštite. Analizirana je sveukupna ponuda Parkova te se može zaključiti da je dovoljno bogata te da se njome mogu privući turisti različitih karakteristika i s različitim motivima putovanja, s tim da, po broju ostvarenih projekata i ulaganja u razvoj Parka, Park prirode Lonjsko polje više ulaže sredstava kako bi podigli turizam na višu razinu.

Kroz istraživanje koje je provedeno s djelatnicima Javnih ustanova Parka prirode Lonjsko polje i Kopački rit, može se zaključiti da Javna ustanova Parka prirode Lonjsko polje putem turizma želi postići ono što i je bit održivog razvoja, a to je stvoriti sklad između sva tri načela održivog razvoja. Surađujući s ostalim dionicima turizma, razvili su održivi turizam kroz plasiranje Parka na tržište kao zelena destinacija. Također, stavljaju naglasak na potencijal razvitka ruralnog turizma putem izgradnje i obnove starih autohtonih kuća te privlačenje lokalnog stanovništva u turističku djelatnost. S druge strane, Park prirode Kopački rit s većim obujmom turističkog prometa, svoj budući razvoj usmjeravaju više k očuvanju i zaštiti okoliša, što stoji i kao misija Parka. Oba Parka naglašavaju edukaciju posjetitelja, ali i lokalnog stanovništva o značaju močvarnih područja koja su zbog svoje bioraznolikosti važne za sveukupni ekosustav. Isto tako, naglašavaju bitnim educirati lokalno stanovništvo o značaju održivosti jer lokalno stanovništvo predstavlja važne činitelje održivog razvoja zajedno sa zaštitom okoliša koja je primarni zadatak Parkova prirode.

Zaključno, međusobnom suradnjom Parkova s turističkim zajednicama, lokalnim stanovništvom i ostalim dionicima turizma može se ostvariti sklad između razvoja turizma i održivosti te zajednička korist svih dionika.

6. Popis literature

Knjige i članci:

Grofelnik, Hrvoje. Je li održivi razvoj turizma ostvariv?. Geografski horizont 65, br. 1 (2019): 21-34. <https://hrcak.srce.hr/236114>

Hanžeković Krznarić, Ana. Parkovi Hrvatske. Sveta Nedjelja: Hanza media d.o.o., 2021.

Herceg, Nevenko. Okoliš i održivi razvoj. Zagreb: Synopsis d.o.o., 2013.

Štokalo, Vladimir i Božo, Kovačević. Kopački rit. Zagreb: Sveučilišna tiskara, 2003.

Tišma, Sanja, i Ana-Maria, Boromisa, i Marina, Funduk, i Helena, Čermak. Okolišne politike i razvojne teme. Zagreb: Alinea, 2017.

Vučemilović, Vesna, i Biserka, Vištica. Karakteristike posjetitelja i posjećenosti Parka prirode Kopački rit. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 22 (2016): 115-131. <https://hrcak.srce.hr/clanak/300112>

Ostali izvori:

Agroklub, <https://www.agroklub.com/> (pristupljeno 23.6.2023)

Benčina, Larisa, Vlatko Rožac i Boris Bolšec. Plan upravljanja Parkom prirode Kopački rit. Tikveš, 2010. https://pp-kopacki-rit.hr/wp-content/uploads/2019/06/plan_upravljanja.pdf (pristupljeno 3.7.2023)

Britannica: definicija močvarnog područja, <https://www.britannica.com/> (pristupljeno 8.3.2023)

Državni zavod za statistiku: stanovništvo Parkova prirode Lonjsko polje i Kopački rit, <https://dzs.gov.hr/> (pristupljeno 6.7.2023)

Gugić, Goran. Park prirode Lonjsko polje – živi krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine. Krapje: Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje, 2005. https://pp-lonjsko-polje.hr/wp-content/uploads/2019/05/AT.2.4_BILTEN_LP_10_1.pdf (pristupljeno 21.6.2023)

Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje. Plan upravljanja Parkom prirode i područjem ekološke mreže Lonjsko polje 2023. – 2032. Krapje, 2023. https://pp-lonjsko-polje.hr/wp-content/uploads/2023/01/Nacrt_PU103_F3_odobreno.pdf (pristupljeno 22.6.2023)

Lovrić Merzel, Marina. Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje. Sisačko-moslavačka županija, 2012. https://www.smz.hr/images/stories/eu/Lonjsko%20polje_MARKETING%20PLAN_final.pdf (pristupljeno 23.6.2023)

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: Parkovi prirode, <https://mingor.gov.hr/> (pristupljeno 8.3.2023)

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva. Prostorni plan Parka prirode Kopački rit. Osijek, 2006. <https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/Planovi/PPKopacki-rit-web//00-PPKopacki-rit-tekst.pdf> (pristupljeno 13.7.2023)

Osječko-baranjska županija. Master plan turizma Osječko-baranjske županije. Osijek, 2017. https://obz.hr/hr/pdf/savjetovanje_sa_zainteresiranom_javnoscu/2017/20170110_mp_obz_final_korekcije_z_javnu_raspravu_za_web.pdf (pristupljeno 13.7.2023)

Park prirode Kopački rit, <https://pp-kopacki-rit.hr/> (pristupljeno 3.7.2023)

Park prirode Lonjsko polje, <https://pp-lonjsko-polje.hr/> (pristupljeno 23.6.2023)

Priroda Hrvatske, <https://priodahrivatske.com/> (pristupljeno 12.3.2023)

Roth, Tatjana, i Denis, Despot. Atlas ruralnog smještaja Osječko-baranjske županije. Osijek: Lobo media, 2022 <https://www.agroklub.com/dokumenti/atlas-ruralnog-smjestaja/6575/> (pristupljeno 14.7.2023)

Službena stranica Ramsarske konvencije, <https://www.ramsar.org/> (pristupljeno 12.3.2023)

Turistička zajednica Baranje, <https://tzbaranje.hr/> (pristupljeno 15.7.2023)

Turistička zajednica Bilje, <https://tzo-bilje.hr/> (pristupljeno 5.7.2023)

Upoznaj Hrvatsku: Ponuda Parka prirode Kopački rit, <https://upoznajhrvatsku.com/> (pristupljeno 15.7.2023)

Popis ilustracija

Slike

Slika 1. Granice Parka prirode Lonjsko polje	14
Slika 2. Tradicijska arhitektura u selu Krapje	19
Slika 3. Biciklističke rute Sisačko-Moslavačke županije i Parka prirode Lonjsko polje.....	22
Slika 4. Granice Parka prirode Kopački rit	24
Slika 5. Novi dvorac kompleksa Tikveš, danas u namjeni kao Prezentacijsko-edukacijski centar	28
Slika 6. Sušenje paprike u selu Kopačevo.....	29
Slika 7. Vidikovac Ptica kosac	34
Slika 8. Posjetiteljski centar Crna roda u Osekovu	36
Slika 9. Izvorna pasmina konja na ispaši	37
Slika 10. Dvorac Eugena Savojskoga	45
Slika 11. Plovidba brodom kroz Posebni zoološki rezervat.....	47

Tablice

Tablica 1. Stanovništvo PP Lonjsko polje	15
Tablica 2. Manifestacije kroz godinu u Parku prirode Lonjsko polje	21
Tablica 3. Stanovništvo Parka prirode Kopački rit	25
Tablica 4. Smještajni kapaciteti u naseljima Parka prirode Lonjsko polje	31
Tablica 5. Smještajni kapaciteti u naseljima Parka prirode Kopački rit	41